

Anne Dahlman, Roosa Lahti

Toimintaterapian merkitys varhaiskasvatuksessa

Yhteistyön syventäminen työpajatyöskentelyn avulla

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti AMK

Toimintaterapia

Opinnäytetyö

19.4.2022

Tekijä	Anne Dahlman, Roosa Lahti
Otsikko	Toimintaterapian merkitys varhaiskasvatuksessa – yhteistyön syventäminen työpajatyöskentelyn avulla
Sivumäärä	31 sivua + 3 liitettä
Aika	19.4.2022
Tutkinto	Toimintaterapeutti AMK
Tutkinto-ohjelma	Toimintaterapian koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Akvaliina Lacho Lehtori Anne Talvenheimo-Pesu
<p>Aiheena varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietoisuus lapsen toimintaterapiasta ja sen menetelmien hyödyntämisestä päiväkodin toiminnassa on tärkeä ja ajankohtainen. Voidaankin kysyä, miksi tätä yhteistyötä juuri tarvitaan varhaiskasvatuksen ja toimintaterapian välille?</p> <p>Opinnäytetyö on kehittämistyö, joka toteutettiin työpajatyöskentelynä Vantaan kaupungin varhaiskasvatustyöyksikön päiväkodeissa. Yhteistyökumppaneina toimivat varhaiskasvatustyöyksikön lisäksi kaksi yksityistä toimintaterapeuttia. Opinnäytetyön aiheena on toimintaterapian merkitys varhaiskasvatuksessa. Aihe nousi esille varhaiskasvatustyöyksikön henkilöstön keskuudessa, jotka näkivät tarpeen syventää yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja toimintaterapeuttien välillä. Opinnäytetyön tavoite oli kehittää varhaiskasvatuksen ja toimintaterapian yhteistyötä ja tuoda tietoa toimintaterapian menetelmistä, joita voitaisiin hyödyntää varhaiskasvatuksessa.</p> <p>Toimintaterapian teoreettisiksi taustoiksi valikoitui inhimillisen toiminnan malli eli Model of Human Occupation (MOHO) ja siihen liittyvä toimintaterapiaprosessi, toiminnan terapeutin voiman malli sekä ammatillisen harkinnan osalta narratiivinen harkintamuoto. MOHO-mallia hyödynnettiin työpajoissa konkreettisten tapausesimerkkien keksimiseen lapsista, joilla ilmenee haasteita suoriutumisessaan. Tapausesimerkkien lapsille mietittiin yhteisesti soveltuvia toimintaterapian menetelmiä ja niiden hyödynnettävyyttä. Aineisto opinnäytetyöhön kerättiin yhteistyökumppaneilta saatujen alustavien keskustelujen avulla sekä hyödyntämällä menetelmänä työpajatyöskentelyä. Työpajat toteutettiin varhaiskasvatustyöyksikön molemmissa päiväkodeissa paikan päällä ja sovittuna ajankohtana.</p> <p>Työpajoissa käytiin läpi sellaisia lasten valmiuksia ja taitoja kehittäviä toimintaterapian menetelmiä, joita olisi helppo ottaa käyttöön varhaiskasvatuksen arjen toimintaan. Osallistujat kokivat työpajan hyödylliseksi ja informatiiviseksi. Tiedon saaminen eri menetelmistä sekä konkreettisten tapausesimerkkien läpikäyminen koettiin tärkeäksi. Molempien työpajojen yhteenvedoissa nousi esiin tarve aistisäättelyn, itsesäättelyn ja tarkkaavaisuuden ylläpidon hallintakeinoille ja menetelmille, joiden avulla voitaisiin tukea lapsen arkea. Lopputuotoksena varhaiskasvatustyöyksikkö sai julisteen, johon oli koottu esimerkkejä toimintaterapian menetelmistä lapsen erilaisten taitoalueiden harjoittamista varten.</p> <p>Pohdittavaksi työpajojen osalta jäi, se miten toimintaterapeutteja saataisiin osaksi varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Näin lapsen haasteiden tukemista voitaisiin tapausesimerkkien avulla pohtia yhdessä moniammatillisessa tiimissä. Myös toimintaterapeutit näkivät lapsen tukemiseen keskittyvän työtehtävän varhaiskasvatuksessa merkityksellisenä. Lisäksi itse työpajojen toimintamalli nähtiin jatkossakin hyödyllisenä ja käyttökelpoisena varhaiskasvatuksessa. Jatkokehittämiseksi voisi olla pidempikestoiset työpajat, joiden avulla saataisiin lisätietoa ja toimintakeinoja varhaiskasvatuksen arkeen.</p>	
Avainsanat	Lasten toimintaterapia, varhaiskasvatus, moniammatillinen yhteistyö, työpajat, juliste

Author	Anne Dahlman, Roosa Lahti
Title	Importance of Occupational Therapy in Early Childhood Education and Care – Deepening Co-operation through Workshops
Number of Pages	31 pages + 3 appendices
Date	19th April 2022
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Instructors	Akvaliina Lacho, Senior Lecturer Anne Talvenheimo-Pesu, Senior Lecturer
<p>The subject of this thesis is the importance of occupational therapy in Early Childhood Education and Care (ECEC). The subject came up from the ECEC staff, who saw the need to deepen co-operation between ECEC and occupational therapists. The working life partners of this study were the ECEC Unit of Vantaa City and two private occupational therapists. The aim of this study was to develop co-operation between ECEC and occupational therapy to provide information about occupational therapy methods that could be utilized in ECEC.</p> <p>The theoretical backgrounds were the Model of Human Occupation (MOHO) and the related occupational therapy process, Occupation by Design – Building Therapeutic Power and the narrative form of clinical reasoning. The MOHO model was used in workshops to come up with concrete case studies of children’s occupational therapy. The aim of the model was to find out a case study of a child in need of support, for whom suitable methods of occupational therapy and their utilization were considered together. The data for the study was collected with the help of preliminary discussions received from the working life partners and by utilizing workshop work as a method. The workshops were held in both kindergartens of the ECEC Unit on site at an agreed time.</p> <p>The workshops covered occupational therapy methods that develop children's abilities and skills that would be easy to implement in the daily activities of the ECEC Unit. Participants found the workshops useful and informative. It was considered important to obtain information about different methods and to go through concrete case examples. The summaries of both workshops highlighted the need for tools and methods to maintain sensory regulation, self-regulation, and maintenance of attention to support child's daily life. As the final output, the ECEC Unit received a poster with examples of occupational therapy methods for practicing child's various skills.</p> <p>As a result of the reflection in the workshops, it was noticed that occupational therapists were badly needed as part of the ECEC staff. In this way, supporting child’s challenges could be considered through case studies in a multi-professional team. Occupational therapists also see the task of supporting the child as important in ECEC. Additionally, the operating model of the workshops was considered useful in ECEC. An idea for further development could include longer-term workshops which provide more information and tools for everyday ECEC.</p>	
Keywords	Occupational therapy for children, Early Childhood Education and Care, multi-professional co-operation, workshops, poster

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Aiemmat tutkimukset	3
3	Opinnäytetyön teoreettinen tausta	4
3.1	Terapeuttisen voiman malli	4
3.2	Inhimillisen toiminnan malli	6
3.3	Ammatillinen harkinta	7
4	Lasten toimintaterapia	9
4.1	Varhaiskasvatus ja erityisen tuen merkitys	11
4.2	Toimintaterapeutin ja varhaiskasvatuksen opettajan yhteistyö	14
4.3	Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksessa	15
5	Opinnäytetyön tavoitteet	17
6	Toteuttamistapa	18
7	Työpajat	21
7.1	Toiminnalliset työpajat ja niiden kuvaus	21
7.2	Työpajojen yhteenveto	24
8	Pohdinta	26
8.1	Yhteenveto	26
8.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	27
8.3	Johtopäätökset	29

Lähteet

Liitteet

Liite 1. Juliste: Lapsen tunteiden matkassa

Liite 2. Juliste: Lapsen aistien polulla

Liite 3. Julisteiden lähdeluettelo

1 Johdanto

Lasten toimintaterapia mahdollistaa lapsen osallisuuden toimintoihin, jotka ovat hänelle merkityksellisiä sekä mahdollistaa lapsen olla yhteydessä muihin lapsiin (O' Brien & Kuhaneck 2020: 7). Varsinkin päiväkotikäisen lapsen elämässä leikki on keskeisessä roolissa, ja sitä hyödynnetään myös suunniteltaessa ja toteutettaessa lapselle toimintaterapiaa.

Toimintaterapeutti on kuntoutuksen alan ammattilainen, joka työskennellessään lasten kanssa arvioi ja toteuttaa terapiaa eri muodoissa lapsille, joilla on toimintakyvyssään haasteita. Päiväkotikäisellä lapsella haasteita voidaan huomata esimerkiksi arjen perustoiminnoissa, kuten pukeutumisessa tai syömisessä. Haasteita voi lisäksi ilmetä kädentaidoissa, liikkumistaidoissa, leikkitaidoissa tai ne voivat tulla esiin keskittymisvaikeuksina. Arvioinnilla kartoitetaan lapsen kehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Toimintaterapia tukee lapsen kokonaiskehitystä, omatoimisuutta ja itsetunnon vahvistamista. (Vantaan kaupunki 2015: 2.)

Opinnäytetyössä työelämän yhteistyökumppanina on Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikkö, johon kuuluu kaksi päiväkotia. Ajatus kehittämistyöhön on syntynyt kevään 2021 aikana, jolloin opinnäytetyön toinen tekijä suoritti toimintaterapian harjoittelujakson toisessa nyt mukana olevassa varhaiskasvatusyksikön päiväkodissa. Harjoittelujakson aikana päiväkodin henkilöstön kanssa käydyistä keskusteluista nousi esiin ajatuksia yhteistyön merkityksestä toimintaterapeuttien kanssa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja toimintaterapeuttien välisen yhteistyön syventämisestä olisi hyötyä päiväkodin toiminnalle sekä päiväkodin että lasten näkökulmasta. Yhteistyökumppanimme varhaiskasvatusyksikön opettajat, erityisopettajat sekä johtajat tuovat esiin näkemyksen, jonka mukaan nähdään tarve saada lisää tietoa lapsen toimintaterapiasta, jotta menetelmät lapsen osallistumisen tukemista varten saadaan käyttöön lapsen toimiessa niin yksin kuin ryhmässäkin.

Opinnäytetyössä toisena yhteistyökumppanina toimivat kaksi yksityistä toimintaterapeuttia, jotka työskentelevät lasten toimintaterapeutteina. Yksityiset toimintaterapeutit tuovat puolestaan esiin tilanteet, joissa ovat enemmän tai vähemmän lapsen toimintaterapiaan liittyen yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajien kanssa. Asetelma toimintaterapeuttien ja varhaiskasvatuksen opettajien välillä tulisi olla tasavertainen ja yhteinen ideointi lapsen edun nimissä hyödyttäisi kaikkia. Toimintaterapia pitäisi saada jal-

kautumaan osaksi päiväkodin arki- ja ryhmätoimintoja. Toimintaterapeuttien näkemyksissä nousee keskiöön lapsen toimintaa tukevat menetelmät, jotka haluttaisiin tuoda näkyvämmiin osaksi päiväkodin arkea. Toimintaterapeutit ovat mukana opinnäytetyössä keskustelujen pohjalta ja osallistuvat opinnäytetyön työpajoihin, jotka pidetään keväällä 2022. Toimintaterapeutit tuovat keskustelussa esille kehittämiskohteina oman ammattidentiteetin kehittämisen ja myös toimintaterapian näkyvyyden lisäämisen merkityksen. Toimintaterapeuttien ja opettajien kanssa käydyt keskustelut toimivat taustamateriaaleina kehittämistarpeen esiin nostamista sekä opinnäytetyön suunnittelua ja toteutusta varten.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella toimintaterapian merkitystä varhaiskasvatuksessa. Pohdimme millä tavoin saadaan lisättyä lapsen tukemista ja osallisuutta päiväkodin arjessa toimintaterapian menetelmiä hyödyntäen. Toimintaterapian näkökulmasta eri menetelmien käyttö ja niiden hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa antaa uutta näkökulmaa suunnitella ja toteuttaa tavoitteellista toimintaa. Opinnäytetyö toteutuu monimuotoisena kehittämistyönä. Menetelmänä käytetään työpajatyöskentelyä, joka toteutetaan yhteistyökumppanin varhaiskasvatusyksikössä. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää varhaiskasvatuksen ja toimintaterapeuttien yhteistyötä ja tuoda tietoa toimintaterapian menetelmistä, joita varhaiskasvatuksen arjessa voitaisiin hyödyntää. Joillain varhaiskasvatusalueilla on jo käytössä esimerkiksi tunnetaitojen harjoitteluun pohjautuva menetelmä Fun Friends, joka sopii 4–8-vuotiaille lapsille (Aseman Lapset ry 2020). Kuitenkin varhaiskasvatus voisi hyötyä uusista toimintaterapian menetelmistä, joita olisi helppo hyödyntää päiväkodin arjessa.

Lapsen toimintaterapiasta tiedon siirtyminen ja menetelmien hyödyntäminen päiväkodin toiminnassa on aiheena tärkeä ja ajankohtainen. Voidaankin kysyä, miksi tätä yhteistyötä juuri tarvitaan kyseisten toimijoiden välille? Opinnäytetyömme hyötynä on kehittää lapsen tukemiseen tarvittavaa toimintaterapian menetelmien käyttöönottoa päiväkodin arjessa. Keskeisimpinä hyötyjinä ovat päiväkotiki, toimintaterapeutti sekä lapsi ja myös hänen perheensä. Yhdistyneiden kansakuntien eli YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa mainitaan muun muassa, että lapsella, jolla on haasteita toiminnassaan, on oikeus saada nauttia hyvästä elämästä ja tästä johtuen pitäisi helpottaa lapsen osallistumista yhteisönsä toimintaan (Lapsen oikeudet). Opinnäytetyön työpajojen avulla varhaiskasvatuksen opettajat sekä toimintaterapeutit pohtivat yhteisesti hyödyllisiä toimintatapoja ja näkevät missä kohdissa toisen osaamista voisi päiväkodin arjessa hyödyntää. Työpajoissa esiin nousevat asiat kokoamme julisteeseen, joka tulee varhaiskasvatuksen opettajien ja henkilöstön käyttöön.

2 Aiemmat tutkimukset

Mitä uutta tavoittelemme opinnäytetyöllä? Aiemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset ja opinnäytetyöt ovat olleet hieman eri näkökulmista, painottuen toimintaterapeuttien ja varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiin ja kokemuksiin heidän välisestäsä yhteistyöstä. Opinnäytetyön aiheeseemme liittyen on tehty aiempia opinnäytetöitä tai tutkimuksia, kuten Hanne-Riikka Sivosen sosiaalialan opinnäytetyö vuodelta 2013, ”Lastentarhanopettajien ja erityislastentarhanopettajien kokemuksia yhteistyöstä toimintaterapeuttien kanssa”, sekä Jenni Hirvonen ja Liisa Salo (2010) ovat toteuttaneet toimintaterapian opinnäytetyön aiheesta, ”Päivähoidon toimintaterapeutti vois olla olemassa”, (Sivonen 2013; Hirvonen & Salo 2010). Lisäksi esiin nousi Janica Sundbäckin ylemmän ammattikorkeakoulututkimnon opinnäytetyö (”Ergoterapeutens kompetens i dagisgruppen”) toimintaterapeutin pätevyys varhaiskasvatuksessa. Muitakin aiheeseen läheisesti liittyviä opinnäytetöitä on tehty mutta edellä mainitut ovat tähän mennessä olleet keskeisimmät esiin nostettavat työt.

Toimintaterapeutin ja varhaiskasvatuksen opettajan välinen yhteistyö toimintaterapiaa tarvitsevan lapsen eteen on tärkeää. Bazykin ym. (2009) julkaisemassa tutkimuksessa kerrotaan integroidusta toimintaterapiasta päiväkodin arjessa sekä lasten taitojen kehittymisestä osana sitä. On olemassa vain vähän tutkimuksia siitä, että kumpi tapa järjestää toimintaterapiaa päiväkotiympäristössä on lasta enemmän hyödyttävää eli järjestetäänkö toimintaterapia integroimalla se osaksi lapsen päiväkotiarkea vai järjestetäänkö toimintaterapia kahden kesken rajatussa omassa tilassa. Tutkimuksissa oli verrattu toimintaterapian toiminnallisia tuloksia kyseisten kahden eri toteutustavan välillä. Tulokset tutkimuksista antavat viitettä siitä, että lapsen päiväkotiarkeen integroitu toimintaterapia ja sen menetelmät ovat vaikuttavampia lapsen kehityksen edistymisen näkökulmasta. Myös joissain tutkimuksissa nousi esiin, kuinka tärkeässä roolissa lasten kehityksessä on se, kuinka toimintaterapeutit tiedottavat opettajia esimerkiksi lasten hienomotorisista vaikeuksista ja kertovat kuinka vaikeuksiin suunniteltuja harjoitteita voidaan toteuttaa päiväkodin arjessa. (Bazyk ym. 2009: 162.) Yhdistämällä varhaiskasvatuksen opettajalta saamaansa tietoa toimintaterapeutti voi hyödyntää omaa ammattiosaamistaan suunnitellessaan toimintaterapian menetelmiä lapsen arkeen.

Toimintaterapeutti Ballin (2009) kirjoittaman artikkelin ”tuetaan päiväkotikäisiä lapsia olemaan menestyviä oppijoita” mukaan on tärkeää tunnistaa varhaisessa vaiheessa lapsen kehityksessä ja taidoissa ilmenevät haasteet. Varhaisen tunnistamisen myötä esimerkiksi päiväkodissa lapselle voidaan tarjota toimintaterapiaa ja muita tarvittavia kuntoutuspalveluja. On myös tärkeää yrittää tunnistaa lapset, joilla voi olla tarvetta erityisopetukselle kouluun siirryttäessä, sillä valitettavasti moni kyseinen lapsi jää tunnistamatta. (Ball 2009: 13–14.)

Janica Sundbäckin opinnäytetyössä (2018) (Ergoterapeutens kompetens i dagisgruppen) kaikkien kyselyjen vastauksissa nousi esille toive siitä, että erityisasiantuntija puhe- tai toimintaterapeutti taikka varhaiskasvatuksen erityisopettaja toteuttaisi työkentelynsä lapsiryhmässä eikä niin, että lapsi viedään ryhmästä pois. Miten pitäisi toimia? Ryhmädynamiikalla voikin olla iso merkitys siihen, että jokin ei toimi esimerkiksi lapsi ei sopeudu ryhmän toimintaan, ja tällöin kommunikointi erityisasiantuntijoiden ja päiväkodin aikuisten kesken kärsii, jos työt tehdään erillään. Lisäksi lapsen toiminta osana ryhmää on tärkeää toteuttaa nimenomaan ryhmässä. Päiväkodin työntekijät, joilla on kokemusta tämäläyppisestä yhteistyöstä, kokevat saaneensa siitä enemmän irti kuin ne, joiden työpaikalla ”lapsi, jolla on haasteita” on viety erilleen ryhmästä kahdenkeskiseen toimintaterapiaan. Sundbäckin haastateltavat toivat myös esille, ettei heillä ole oikein tietoa mitä toimintaterapeutti tekee lapsen kanssa ja ovat kokeneet olevansa hiukan ulkopuolisia ainoastaan yhden henkilökunnan jäsenen ollessa tekemisissä toimintaterapeutin kanssa. (Sundbäck 2018: 31.)

3 Opinnäytetyön teoreettinen tausta

3.1 Terapeutin voiman malli

Toimintaterapeutti käyttää terapeutista toimintaa tavoitteellisesti ja lisätäkseen ymmärrystään on terapeutin hyvä tarkastella toimintaan liittyviä eri elementtejä ja niiden välistä dynamiikka. Toimintaterapian ammatin yksi keskeisimmistä kehittäjistä Doris E. Pierce kehitti terapeutin toiminnan tarkastelua varten Toiminnan terapeutin voiman mallin, joka kuvaa terapeutin toiminnan eri elementtejä. Näitä elementtejä ovat toiminnan vetoavuus, täsmällisyys ja ainutlaatuisuus. (Hautala & Hämäläinen & Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2019: 117–118.)

Toiminnan vetoavuus koostuu asiakkaan subjektiivisesta kokemuksesta eli mielihyvän, tuotteliaisuuden ja vahvistavuuden kokemuksesta. Toiminnan täsmällisyys puolestaan koostuu toimintaterapeutin suunnitteluprosessiin sisältyvistä asioista, joita ovat tavoitteiden asettaminen, toiminnan soveltuvuus ja terapeutin suunnittelutaidot. Toiminnan ainutlaatuisuus sen sijaan koostuu toiminnan kontekstuaalisista ulottuvuuksista, kuten fyysisestä, ajallisesta ja sosiokulttuurisesta ympäristöstä. (Pierce 2003: 1.)

Opinnäytetyön näkökulmasta vetoavuuden osalta lapsen subjektiivinen kokemus omasta toimintaterapiastaan nousee esiin. Mielihyvää tuottava toiminta, joka on lapselle mielenkiintoisaa ja hänelle merkityksellistä kuten leikki toiminnot. Leikki on lapselle toimintana itsessään motivoivaa ja saa hänet sitoutumaan leikin kautta paremmin toimintaan (Pierce 2003: 81). Lapsen näkökulmasta tuottavuuden merkitys hänelle on sen hetkisen toiminnan loppuunsaattaminen ja näkyväksi tekeminen. Lapselle tärkeitä vahvistavuuden toimintoja päiväkodin arjessa ovat päivälepo, itsestä huolehtimisen toimintojen harjoittelu sekä säännöllinen päivärytmi. Lapselle voisi subjektiivisesta näkökulmasta olla miellyttävämpää, jos toimintaterapia toteutuisi myös päiväkotiryhmässä osana arjen toimintoja. Toiminnan vetoavuus kasvaisi flow-tunnetilan näkökulmasta ja tasapaino arjen toiminnoissa olisi keskiössä.

Täsmällisyyden osalta toimintaterapeutin suunnittelutaidot nousevat keskiöön hänen ollessaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Piercen (2003) mukaan terapeutin suunnittelutaitoihin kuuluu motivaatio, tiedonkeruu, tavoitteiden määrittely, ideointi, idean valinta, toteutus ja arviointitaitoja (Pierce 2003: 263). Tavoitteiden asettamista auttaa lapsen päiväkotiarjesta tuleva tieto yhdistettynä terapeutin tekemiin havainnointi- ja arviointitietoihin. Tärkeää on ottaa lapsi alusta asti mukaan tavoitteiden suunnitteluun sekä huomioida lapsen ja perheen yhteiset ajatukset tavoitteista. Terapeutin tulee vielä käydä tavoitteet läpi yhdessä niin, että lapsi ymmärtää ne. Toiminnan soveltuvuudessa on terapeutin huomioitava millaiset toiminnot soveltuvat lapselle, sillä jokainen lapsi on erilainen yksilö. Terapeutti käyttää eri strategioita ja näyttöön perustuvuutta lapsen toimintaterapian suunnittelussa. Havaintojen perusteella voidaan muokata toiminnan soveltumista lapselle. Käyttämällä tutkimustietoa terapeutti saa tukealle omalle päätöksenteolle miettiessään toiminnan soveltuvuutta (Pierce 2003: 288). Terapeutti voi myös pohtia toiminnan soveltuvuutta siitä näkökulmasta, että käytettyä terapeutista toimintaa ja menetelmiä voitaisiin käyttää myös päiväkodin arjessa.

Mallissa keskiöön nousee toiminnan ainutlaatuisuuden osalta ympäristöt, joissa toiminta tapahtuu. Fyysinen ympäristö koostuu kehon tuntemuksista suhteessa ympäris-

töön. Lapsen toimintaterapia tapahtuu tässä tapauksessa päiväkodissa, joka toimii fyysisenä ympäristönä. Jokainen lapsi kokee oman kehonsa kautta erilaisena ympäröivän toimintaympäristön, kuten esimerkiksi päiväkodin pihan. Ajalliseen ympäristöön kuuluu toiminnan ajoitus, jaksotus, tahti, kesto ja nopeus (Pierce 2003: 183). Lapsen tavat ja rutiinit kehittyvät päiväkodin arjessa toistuvista toiminnoista, näin ollen lapsi löytää omat yksilölliset tavat toimia. Lapsen ajalliseen toimintaan vaikuttavat yhdessä sekä päiväkodin että perheen aikaan sidotut toimintatavat ja -kulttuuri. Sosiokulttuurisena ympäristönä toimii päiväkotiki, jossa lapsi pääsee osalliseksi erilaisia kulttuureja ja niiden toimintatapoja. Lapsi oppii sosiaalisia taitoja toimiessaan muiden lasten kanssa, jolloin hänen oma identiteettinsä tulee näkyviin.

3.2 Inhimillisen toiminnan malli

Inhimillisen toiminnan malli (Model of Human Occupation, MOHO) on toimintaterapian yksi tärkeimmistä malleista, jossa toimitaan asiakaslähtöisellä tavalla. Toimintaterapeutti pyrkii huomioimaan asiakkaan yksilönä ja oman elämänsä asiantuntijana. Mallissa kuvataan ihminen ja hänen toimijuutensa, merkityksellinen toiminta ja siihen liittyvät ympäristötekijät. Inhimillisen toiminnan mallia voidaan käyttää eri ikäisten ja eri tilanteissa olevien asiakkaiden kanssa. Malli on laaja ja siihen voi yhdistää muita toimintaterapian teorian viitekehyksiä, kuten sensorisen integraation teoria. (Hautala ym. 2019: 234–248.)

Toimintaterapeutti voi hyödyntää Inhimillisen toiminnan malliin pohjaavaa toimintaterapiaprosessia, joka tukee lapsen toimintaterapian etenemistä arvioinnista toteutukseen saakka (Hautala ym. 2019: 248–255). Toimintaterapeutti perehtyy asiakkaan lähetteen ja lapsen tietoihin, jonka jälkeen ottaa yhteyttä lapsen perheeseen. Perhe ja toimintaterapeutti sopivat ensi tapaamisen joko perheen kotiin tai toimintaterapian vastaanotolle. Toimintaterapeutti perehtyy aluksi perheen kanssa keskustelussa nousseisiin haasteisiin ja toimintatapoihin sekä luo kontaktin lapsiasiakkaaseen ensi tapaamisen yhteydessä.

Toimintaterapeutti havainnoi lasta päiväkodin arjessa ja tekee tarvittavat arvoinnit eri menetelmiä käyttäen. Arvioinnissa hyödynnetään lapselle merkityksellisiä toimintoja kuten erilaisia leikkejä. Toimintaterapeutti kerää tietoa lapsesta ja hyödyntää lapsen elämässä keskeisessä roolissa olevien tietoutta, kuten myös varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä. Toimintaterapeutti jäsentää itselleen lapsesta saadun tiedon ja nostaa

esiin lapsen vahvuudet ja toimintakyvyssä ilmenneet haasteet. Toimintaterapeutti suunnittelee lapsen vahvuuksien kautta, miten lähdetään vahvistamaan lapsen tuen tarpeessa olevia taitoja.

Toimintaterapian tavoitteet muodostetaan kerätystä tiedosta ja asiat käydään läpi yhdessä perheen kanssa. Tavoitteiden asettelussa otetaan huomioon perheen omat toiveet ja kuullaan lasta hänen kehitysvaiheensa huomioon ottaen. Huomioidaan perheen halu tuoda toimintaterapian tietoja myös varhaiskasvatukseen tietoisuuteen. Mikäli perhe on yhteistyöhaluinen ja antamaa luvan niin voidaan tuoda esille lapsen toimintaterapiaan kuuluvat toiminnot ja tavoitteet. Näin ollen yhteistyö terapeutin, perheen ja varhaiskasvatuksen kanssa alkaa, jolloin lapsi saa kokonaisvaltaisempaa tukea päiväkodin arjessa toimiseen.

Toimintaterapiakäynnit voivat toteutua lapsen päiväkotiympäristössä. Toimintaterapeutti seuraa terapian toteutumista ja saa myös varhaiskasvatuksen opettajilta tietoa lapsen taitojen edistymisestä tai esiin nousseista haasteista ja sen hetkisestä toimintakyvystä. Toimintaterapeutin on tuotava esiin terapian päättyessä alkutilanne ja onko päästy terapiassa asetettuihin tavoitteisiin. Myös lapsi voi tuoda esiin omat näkemyksensä omasta edistymisestään toiminnan kautta.

3.3 Ammatillinen harkinta

Lisäksi toimintaterapian teoriana opinnäytetyössä on käytetty toimintaterapeutin ammattikuvaan kuuluvaa ammatillista harkintaa (clinical reasoning), ja harkinnan muotona tässä yhteydessä on käytetty narratiivista harkintamuotoa. Ammatillinen harkinta tarkoittaa toimintaterapeutin kognitiivista ajatteluprosessia, jota hän käyttää terapian suunnittelussa, toteuttamisessa ja palautteen antamisessa. Ammatillisen harkinnan keskiössä on asiakkaan sekä asiakkaan ja terapeutin välisen vuorovaikutuksen ymmärtäminen. (Hautala ym. 2019: 104.) Ammatillinen harkinta siis ohjaa toimintaterapeutin ajattelua yhdessä toimintaterapiamallien, viitekehyksien ja tieteeseen perustuvan tiedon kanssa.

Ammatillisessa harkinnassa pääasioita ovat ajattelu, reflektointi ja ymmärtäminen terapisuhteessa. Ammatillista harkintaa käytetään arvioinnissa ja interventiossa. Terapeutin ja asiakkaan välinen vuorovaikutus on keskeisimpiä tekijöitä kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa, tehtyjen arviointien pohjalta laaditaan terapisuunnitelma. Ammatillisen harkinnan painotus on asiakkaan ja terapeutin tässä ja nyt tapahtuvan dynaamisen vuorovaikutuksen ymmärtämisessä. (Hautala ym. 2019: 104.)

Asiakkaan aito kohtaaminen ja ymmärtäminen edellyttää hänen elämäntarinansa ja tavoitteidensa kuuntelemista sekä niihin sopivat sovelletut muutokset (Hautala ym. 2019: 104). Narratiivinen harkinta auttaa ajattelemaan asiakkaan tilannetta elämäntarinan muodossa sekä hänen tuomistansa näkökulmista, minkälaisia kokemuksia vammastaan hänellä itsellään on (Boyt Schell & Schell 2008: 134). Elämän perustana toimivat sisäiset tarinat, jotka antavat suuntaa ja motivoivat toimintaa sekä muokkaavat tämänhetkistä ja tulevaa elämää (Hautala ym. 2019: 106).

Narratiivinen prosessi on lähestymistapa, jonka kautta toimintaterapeutti ymmärtää ihmisten tiettyjä olosuhteita, kuten hahmottaa sairauden, vammaisuuden tai työsuorituksen ongelmien vaikutusta asiakkaiden jokapäiväiseen elämään. Sen avulla luodaan yhteistyötarinaa, jota toteutamme yhdessä interventioprosessissa. Voimme symboloida narratiivista päättelyä ”sillalla”, joka yhdistää henkilön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. (Boyt Schell & Schell 2008: 134.) Toimintaterapian ja kuntoutuksen tehtävänä on saada auttaa asiakasta niin, että hän pystyy jatkamaan entistä tarinaansa, jossa on uudenlainen suunta elämäntarinassa (Hautala ym. 2019: 105). Ajan myötä keräämme osia henkilön elämäntarinasta. Tarinankerronta ja prosessit vahvistavat ihmisen elämää jatkumotarinaan, joka identiteettiä vahvistaen yhdistää sairauden ja diagnoosin jälkeisen itsensä aikaisempaan elämään.

Narratiivinen harkinta ohjaa tässä pohtimaan lapsen näkökulmasta, miten toimintaterapian menetelmiä voidaan hyödyntää lapsen näkemän ja kokemusten näkökulmasta. Keskeisimpänä tekijänä on lapsen aiemmat kokemukset ja hänen toimintatapansa, jotka tuovat esiin hänen omaa tarinaansa toimijana. Tarinallinen päättely antaa terapeutille mahdollisuuden auttaa lapsia vahvistamaan ja uudistamaan identiteettiään. Toimintaterapeuttia auttaa, kun toiminta on lapselle mielekästä ja lapsi kykenee paremmin yhteistyöhön. Toimintaterapian kannalta on tärkeää, että ihminen toimii ja toteuttaa omaa tarinaansa omassa arjessaan ja elämässä omalla toimivalla tavallaan.

4 Lasten toimintaterapia

Lasten toimintaterapia on kuntoutusmuoto, joka perustuu toiminnan terapeuttiseen käyttöön sekä terapeutin ja lapsen väliseen yhteiseen vuorovaikutukseen. Toimintaterapian lapsiasiakas voi olla lapsi, jolla on kehityksellisiä tai sairauden tai vamman tuomia haasteita iänmukaisessa arjen toimintoihin osallistumisessa. Toimintaterapia tuo tukea lapsen kehitykseen sekä vahvistusta lapsen toimintakyvyn haasteisiin.

Toiminta lapsen toimintaterapiassa on aina tavoitteellista ja yhdessä lapsen kanssa yksilöllisesti suunniteltua toimintaa, jossa lapsen mielenkiinnonkohteet on huomioitu, sillä jokainen lapsi on erilainen. Erilaisten menetelmien käyttö lapsen toimintaterapiassa kuten pelit ja liikuntaleikit, rakentelut ja monet muut luovat toiminnat lisäävät lapsen motivaatiota toimintaterapiassa (Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL). Toiminta on lapselle terapiassa mielekästä ja haastavaa, mutta ennen kaikkea onnistumisen kokemuksia antavaa. Ympäristöllä on iso vaikutus lapsen toimintaan ja lastenkin toimintaterapiassa yksi keskeinen työkohde on turvallisen ja toimintaedellytyksiä edistävän ympäristön luominen, sekä toisaalta toiminnan sopeuttaminen ympäristön asettamien haasteiden tai vaatimusten mukaan. Rigby ja Letts (2003) tuovat esille näkökulman, että toimintaterapeutteina pyrimme auttamaan lasta löytämään parhaimman mahdollisen tasapainon toiminnan ja ympäristön vaatimusten sekä saatavilla olevien voimavarojen välille (Rodger & Ziviani 2006: 41). Jokainen lapsi on erilainen, joten toimintaterapeutin on huomioitava yksilöllisesti valitsemansa toimintamuodot, näin lapsi pystyy edetä kohti tavoitteitaan omien kykyjensä mukaisesti.

On tärkeää miettiä ketkä lapset tarvitsevat toimintaterapiaa ja millaisia kehityshäiriöitä, sairauksia tai vammoja heillä on. Toimintaterapiaa tarvitsevat yleensä lapset, joilla ilmenee haasteita arjen toimintakyvyssä ja osallistumisessa iänmukaiseen toimintaan. Lasten toiminnallisissa valmiuksissa ja taidoissa ilmenee usein puutteita, jotka tulevat esiin suoriutumisessa arjen eri toimintaympäristöissä. Toimintaterapiaan tulevilla lapsilla on usein kehityksellisistä viiveistä, psyykkisistä tai sosiaalisista haasteista aiheutuvia syitä, joiden vuoksi heidät on ohjattu toimintaterapiaan. Kyse voi olla kehityksellisistä häiriöistä tai sairauksista johtuvista haasteista, jotka näkyvät eri tavoin valmius- ja taitoalueilla. Lene eli leikki-ikäisten lasten neurologisen kehityksen arviointi, jolla arvioidaan 2,5–6-vuotiaiden lasten neurologista kehitystä on usein syynä läheteelle toimintaterapiaan (Bäckman & Kotisara & Mättö 2015: 11).

Lapsi voi ohjautua perusterveydenhuollon toimintaterapia-arvioon lääkärin, terveydenhoitajan tai neuvolan lähetteen kautta. Lapsi ohjataan perusterveydenhuollon toimintaterapiaan, jos hänellä ilmenee haasteita seuraavilla taitoalueilla: hieno- ja karkeamotoriikka, kehonhallinta, toiminnanohjaus, aistitiedon käsittely, tunne- ja leikkitaidot, oma-toimisuustaidot, hahmottamistaidot, visuumotoriikka, tarkkaavuuden suuntaaminen tai sosiaaliset taidot (Halonen 2019). Toimintaterapia-arvioinnin jälkeen lapselle voidaan terapian tarpeen selvityksessä hakea toimintaterapiaa. Sitä ennen on kuitenkin otettu käyttöön mahdolliset tukitoimet, ja jos ne eivät riitä lapselle tarvitaan toimintaterapiaa. Lapsi voi saada päiväkodissa toteutuvaa toimintaterapiaa varten maksusitoumuksen yksityiselle palveluntuottajalle. Täten yksityinen toimintaterapeutti voi tulla toteuttamaan lapsen toimintaterapiaa myös päiväkotiin. Useimmiten lapsen toimintaterapia toteutuu terapeutin kanssa kahdenkeskisenä yksilöterapiana.

Lapsi voi ohjautua toimintaterapia-arvioon ja toimintaterapiaan myös erikoissairaanhoidon palvelujen piiriin, kuten lasten psykiatrian tai neuropsykiatrian poliklinikoille. Myös nuoremmille lapsille on olemassa omia erikoistuneita poliklinikoita, kuten HUS:n pienten lasten psykiatrian poliklinikka, jossa tutkitaan alle 6-vuotiaita lapsia. Lapselle voidaan tarpeen mukaan hakea myös toimintaterapiaa Kelan vaativana lääkinnällisen terapiana. Kela voi tiettyjen kriteerien täytyessä järjestää vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen alaisuudessa lasten- ja nuorten toimintaterapiaa alle 18-vuotiaalle lapsihakijalle. Toimintaterapeutilla tulee olla sopimus Kelan kanssa, jotta hän voi tarjota toimintaterapiaa vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palveluna. Toimintaterapian tavoitteina voivat olla esimerkiksi silmä-käsiyhteistyön kehittäminen, liikkeiden hahmottaminen, toiminnanohjauksen lisääminen ja arjen toimien harjaantuminen. (Kela 2022: 31.) Kelan vaativa lääkinnällinen toimintaterapia lapselle toteutetaan tiettyjen reunaehtojen mukaan yksilö- tai ryhmäterapiana. Myös on tarkasti rajattu missä toimintaterapia voidaan toteuttaa, kuten esimerkiksi terapeutin vastaanotolla tai lapsen toimintaympäristössä, kuten päiväkodissa. (Kela 2022: 38.)

Lapsen toimintaterapian tarpeen taustalla voivat esimerkiksi vaikuttaa myös neuropsykiatriset piirteet ja oireilu. Neuropsykiatrisilla häiriöillä tarkoitetaan tyypillisesti häiriöitä, joissa esiintyy neurokognitiivisten toimintojen poikkeavuuksia ja käyttäytymisen ja tunteesäätelyn ongelmia. Kehityksellisten häiriöiden kehittyminen voi tapahtua useimmiten sikiön aivojen kehityksen vaiheissa ja se näkyy lapsilla kehityksen viivästymisenä tai poikkeavuutena. Kehityksellisiä neuropsykiatrisia häiriöitä ovat autisismikirjon häiriöt, ADHD ja tic-oireet. Lisäksi siihen kuuluvat kielenkehityksen, kuten puheen häiriöt sekä oppimiskyvyn häiriöt. Lapsen eri kehitysvaiheissa oireet voivat ilmetä eri tavoin. Neuro-

psykiatrisissa häiriöissä voi myös ilmentyä lisänä toiminnanohjauksen ja aistitiedon käsittelyn ongelmia. (Parikka & Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2020: 10–11.)

Toimintaterapeutit, jotka ovat erikoistuneet sensorisen integraation häiriöön, ovat parhaita kuntoutuksen ammattilaisia lapsille, joilla on aistisäätelyn haasteita. Sensorisen integraation häiriö tarkoittaa, että lapsi ei kykene käsittelemään aistien kautta saatua tietoa tarpeeksi hyvin. Päiväkotiryhmässä lapsella saattaa esiintyä keskittymisen vaikeuksia, jotka voivat johtua sensorisen integraation häiriöstä. Lapsi voi kuitenkin pystyä kotona keskittymään paremmin, jossa on rauhallinen ympäristö, mutta päiväkodissa on liian suuri aistiärsykemäärä. Osalla lapsista tulee vain lieviä oireita, jotka näkyvät vasta kouluiässä. Kaikki lapset kuitenkin oireilevat eri tavalla, eikä lapsi osaa kertoa siitä mikä estää häntä keskittymästä tai oppimasta jotain. Tässä tilanteessa aikuinen onkin erittäin tärkeässä roolissa, koska ongelmien tunnistaminen vaatii kykyä havainnoida ja päätellä mitkä tilanteet kuormittavat ja stressaavat lasta ja ovat hänelle vaikeita. Tietämys sensorisen integraation vaikeuksista ja niiden kuntoutuksesta on lisääntynyt Suomessa vauhdilla, mutta vielä ei osata riittävän hyvin hyödyntää sitä tietoa, joka tulee päiväkodeissa tai koulussa tapahtuvasta kuntoutuksesta. (Vilén & Neuvonen & Kurvinen & Vihunen & Vartiainen 2013: 274–276.)

4.1 Varhaiskasvatus ja erityisen tuen merkitys

Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli hyvinvoinnin edistämisessä, hyvinvointierojen kaventamisessa sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisessa, ja se antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa (Heinonen ym. 2016: 21). Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2 §).

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa ohjaavat Vantaan kaupungin omat arvot, jotka luovat toiminnalle raamit. Nämä arvot ovat yhteisöllisyys, avoimuus, rohkeus ja vastuullisuus. Yhteisöllisyys, joka perustuu kannustavaan sekä positiiviseen toimintakulttuuriin ja rakentuu yhteisen toiminnan perustehtävistä ja tavoitteista. Perheet ja jokainen lapsi ovat tärkeä osa yhteisöä. Toimiminen yhdessä ja toistemme arvostaminen sekä osallisuus on yksi tärkeimmistä yhteisöllisyyden osa alueista. Avoimuus tarkoittaa, että toimimme osallistuen ja osallistaen. Varmistamme arvostavan ja avoimen dialogin kautta eri osapuolten osallisuuden, myös suhteessa yhteistyökumppaneihin sekä arvostamme

eri näkökulmia. Rohkeus tarkoittaa uusien toimintatapojen kokeilua sekä ennakkoluulotonta toimimista oppimisympäristössä. Lasta rohkaistaan kokeilemaan ja tutkimaan sekä oppimaan tämän avulla. Vastuullisuus näyttäytyy omasta oppimisesta ja ammatillisesta kehityksestä huolehtimisena sekä sovitusta strategioista ja linjauksista kiinni pitämisenä. Tutustumme luontoon ja lähiympäristöön sekä pidämme niistä huolta. Lasta opetetaan kierrättämään, teemme yhdessä ekologisia valintoja sekä mietimme valintojen syy-seuraussuhteita.

Molemmissa yhteistyökumppanin päiväkodeissa korostuu leikki- ja kaveritaitojen merkitys, sekä pienryhmätoiminta, joka on osa lapsen päivärutiinia. Varhaiskasvatuksessa korostetaan lapsen oikeutta saada hyvää hoitoa, kasvatusta ja opetusta (Heinonen ym. 2016: 21). Leikki on keskeisessä roolissa pienten lasten toimintaterapiassa, jonka avulla terapiaan saadaan tuotua lisää harjoitteita, jotka tukevat lapsen kehitystä. Leikki ei ole vain tavallista kotileikkiä, vaan terapiassa leikki on aina ohjattua ja tavoitteellista. Leikin avulla pystytään arvioimaan lapsen toiminnanohjausta, motoriikkaa, silmän ja käden yhteistyötä, visuaalista hahmottamista, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, sekä tarkkaavaisuuden suuntautumista ja ylläpitämistä. Vaikka lapsi viihtyy toimintaterapiassa, niin tavoitteisiin pääsemisen kannalta tärkein tekijä on lapsen oma sisäinen halu tutkia ympäristöä ja oppia siitä (Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL).

Monikulttuuristen lasten ja perheiden määrä on lisääntynyt päivähoidossa, erityisesti pääkaupunkiseudulla ja kulttuurinen moninaisuus on tullut osaksi myös lasten maailmaa. Monikulttuurisuus haastaa varhaiskasvatuksen työyhteisön vahvistamaan osaamistaan ja ammattitaitoaan ja asettaa myös lisävaatimuksia hoito- ja kasvatushenkilöstön peruskoulutukselle (Vilen ym. 2013: 202.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) suomalaisen kulttuurin ja muiden kulttuurien suhde on määritelty siten, että varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu lasten, heidän huoltajiensa ja henkilökunnan keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Suunnitelmassa korostetaan lasten kulttuurisen osaamisen merkitystä sekä vuorovaikutustaitoja kulttuurirajojen yli. Lasten kulttuuri-identiteetin rakentumista tuetaan ja heille opetetaan myönteistä suhtautumista erilaisiin kulttuureihin ja ihmisiin kohtaan. Henkilökunta toimii tässä mallina lapsille ja päiväkodin toimintaa kehitetään keskustelemalla yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta sekä kiinnitetään huomiota siihen, miten asenteet näkyvät puheessa ja muissa toiminnoissa. Tavoitteena on kaikkia yhdenvertaisesti kunnioittava ilmapiiri ja toimintatapa. (Hujala & Turja 2017: 236–237.)

Jokainen lapsi on omanlaisensa yksilö ja kaikilla on erityisiä tarpeita sekä voimavaroja. Varhaiskasvatuksessa on myös lapsia, jotka ovat esimerkiksi erityisen tuen tarpeessa.

Lapsen erityisyys saattaa usein pistää aikuisen pohtimaan itseään lapsen kasvattajana ja löytämään uudenlaisia kasvatukseen perinteisten tilalle. Aikaisemmin on haettu lapsen erityisyydelle syitä hyvin yksipuolisesti, jolloin saatettiin korostaa esimerkiksi vain biologisia hermostoon liittyviä tai vain neurologisia lapsen kehityshistoriaan liittyviä asioita. Paljon tuodaan esille sekä korostetaan sosiaali- ja terveysalalla, että lapsen erityisvaikeuksien takana voi olla monia erilaisia syitä samaan aikaan. Jos lapsi on jo vauvaiässä haastava, tulee myös varhaisesta vuorovaikutuksesta usein erityisen haastavaa vanhemmille ja muille lasta hoitaville. Vanhemmat saattavat kokea riittämättömyyden tunnetta eivätkä tiedä miten lapsen kanssa pitäisi toimia. (Vilén ym. 2013: 272.)

Nykyisin puhutaankin, että lapsen erityistarpeita olisi hyvä tarkastella kokonaisvaltaisesti, huomioida myös perheen tarpeet ja voimavarat. Jonkin verran tulee vastaan vanhan ajattelumallin näkemyksiä siitä, että lapsen ongelmiin on aina löydettävissä yksi tietty syy. Tämä johtaa usein siihen, että ihmiset hakevat vielä syyllistä siihen, että ”lapsi on niin vaikea ja haluaa huomiota tai vanhemmat eivät osaa kasvattaa lasta kunnolla”. Tällöin erityistarpeet omaava lapsi nähdään ”pahana lapsena”. Aikuinen saattaa kokea kyvyttömyyttä auttaa lasta ja hakea syitä ongelmille muualta tai muista, sen sijaan että myöntäisi, että ei tiedä miten tukisi lasta.

Kun lapsi oireilee ja hänen päivässään alkaa näkyä haasteita useammin, varhaiskasvatuksen henkilöstön on hyvä pohtia lapsen lähipiirin kanssa, miten he voisivat yhdessä auttaa lasta. Kasvatusmenetelmien ja kuntoutustoimien tavoitteena tulisi nähdä lapsen kokonaisvaltainen kehitys. Kuitenkin lapsen itsetunto voi olla heikko, ja on hyvä huolehtia, että lapsen itsetunto ei vaurioidu enempää. Kun tukiverkosto on lapselle laaja-alaisten sekä moniammatillinen verkosto, voidaankin tarkastella lapsen tarpeita sekä voimavaroja useammasta eri näkökulmasta. Toimiva tukiverkosto mahdollistaa ja auttaa lasta sekä vanhempia jaksamaan arjessa. Mitä haastavampi ja oireilevämpi lapsi on sitä uupuneemmat vanhemmat ovat. Yksilöllisessä tuessa mahdollistetaan ja huomioidaan erilaiset kasvatukseen ja tukimuotojen yhdessä suunnittelemista ja kehittämistä niin, että se todella vastaa kyseessä olevan lapsen ja perheen tarpeita.

Voimakkaasti oireileva lapsi saa monesti diagnoosin aikaisemmin kuin lapsi, jonka kohdalla ongelmanmäärittely ei ole niin selkeää. Diagnoosin saaneen lapsen tukitoimia on helpompi suunnitella ja diagnoosi auttaa myös lapsen vanhempia, tukitahoja sekä lasta itseään ymmärtämään mistä oireilussa on kyse. Diagnosointia monesti vältellään, koska pelätään, että lapsi lokeroitetaan. Kahta täysin samalla tavalla oireilevaa lasta ei kuitenkaan ole olemassa, ja onkin tärkeää nähdä lapsi yksilönä tarpeineen ja voimavaroineen diagnoosista huolimatta. (Vilén ym. 2013: 272–273.)

4.2 Toimintaterapeutin ja varhaiskasvatuksen opettajan yhteistyö

Toimintaterapeuteilla on tärkeä rooli konsultoidessa, valmentaessa ja kouluttaessa opettajia, hoitajia sekä muita ammattilaisia, jotka tukevat lasten osallisuutta, keillä on vammoja tai haasteita toimintakyvyssään (O' Brien & Kuhaneck 2020: 13). Toimintaterapeutti käyttää eri ammattilaisten kanssa työskentelyssä erilaisia menetelmiä, kuten konsultointia, valmentamista, kouluttamista, edunvalvontaa sekä monialaista tiimityötä. Toimintaterapeutti auttaa kehittämään ratkaisuja, jotka sopivat lapsen luonnolliseen ympäristöön ja edistävät lapsen uusien taitojen siirtymistä mitä erilaisimpiin ympäristöihin. (O' Brien & Kuhaneck, 2020: 9–11.)

Lapsen oppiessa uusia taitoja toimintaterapiassa, toimintaterapeutin on varmistettava uusien taitojen käyttöönotto myös muissa lapsen keskeisissä ympäristöissä. Täten toimintaterapeutti kouluttaa varhaiskasvatuksen opettajia tukemaan ja vahvistamaan lasta eri taitojen harjoittelussa (O' Brien & Kuhaneck, 2020: 11). Toimintaterapeutit ehdottavat opettajille erilaisia menetelmiä tukemaan lapsen taitojen harjoittelua päiväkodissa jokaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin nähden. Toimintaterapeuteilta löytyykin erilaisia malleja ja menetelmiä toimintaterapiapalvelujen jakamisessa, kuten niin kutsuttu suora menetelmä ja konsultoivat menetelmät. Suora menetelmä tarkoittaa terapeutin antamaa yksilö- tai ryhmämuotoista toteutustapaa toimintaterapiassa. Konsultoivissa menetelmissä toimintaterapeutti puolestaan voi antaa epäsuoraa palvelua ja tukea lapselle opettajien kautta. (O' Brien & Kuhaneck, 2020: 12.) Konsultoivat toimintamallit voivat auttaa saamaan toimintaterapiaa näkyvämmäksi myös varhaiskasvatuksen opettajille.

Myös Hirvonen ja Salo (2010) kuvaavat toimintaterapeutin ja varhaiskasvatuksen opettajien välistä yhteistyötä opinnäytetyössään ja nostavat esiin, kuinka tärkeää on, että lapsen kuntoutus tapahtuu lapsen arkiympäristöissä, kuten päiväkodissa. Lapsen ja perheen muuttuviin tarpeisiin pystytään paremmin vastaamaan kehittämällä yhteistyötä ja sen toimintatapoja toimintaterapeuttien ja opettajien välillä. (Hirvonen & Salo 2010: 6.) Varhaiskasvatuksessa esiintyykin yhä enemmän muuttuvia tarpeita lasten, perheiden kuin myös varhaiskasvatuksen järjestäjien osalta.

Varhaiskasvatuksessa eri ammattialan edustajat työskentelevät yhteistyössä tukeakseen lapsen kasvua ja kehitystä. Onkin tärkeää, että varhaiskasvatuksen sisällä yhteistyö eri ammattialojen välillä sujuisi mahdollisimman hyvin ja joustavasti. Täten varhaiskasvatuksen opettajan toimintaterapeutilta saamat neuvot ja menetelmät siirtyvät todennäköisemmin myös varhaiskasvatuksen arkeen. Varhaiskasvatuslain (7 §) mukaan

varhaiskasvatuksen järjestäjillä on vastuu lasta tukevan monialaisen yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta (Opetuslautakunta 2019: 47). Yhteistyö varhaiskasvatuksen ulkopuolisten tahojen kanssa toteutuu aina salassapito- ja tiedonsiirtosopimuksia noudattaen (Opetuslautakunta 2019: 51).

4.3 Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Moniammatillisuus voidaan käsitteenä määritellä esimerkiksi seuraavalla tavalla: eri ammattiryhmien asiantuntijoiden välillä tapahtuvana yhteistyönä ja yhteistyöskentelynä. Työskentely voi tapahtua työpaikan sisäisesti tai eri organisaatioiden rajat ylittävänä yhteistyöskentelynä. (Karila & Nummenmaa 2001: 3.)

Varhaiskasvatusyksikkö on jo itsessään moniammatillinen yksikkö, jossa eri ammattilaiset työskentelevät yhteistyössä lasten parhaaksi. Moniammatillista työskentelykulttuuria edistää myönteinen suhtautuminen varhaiskasvatuksen mahdollisuuksiin. Selkeät työnjaot eri ammattilaisten välillä sekä yhteiset tavoitteet edistävät toimivaa moniammatillisuutta. (Huhtanen 2004: 97–98.)

Moniammatillisuus varhaiskasvatuksessa mahdollistaa päiväkotityön edelleen kehittämisen ja lapsen kokonaisvaltaisen tukemisen. Lapsen edun vuoksi tehtävä kehitystyö on kuitenkin kaiken keskiössä. Moniammatillisessa työskentelyssä kaikkien työntekijöiden näkökulmien arvostaminen on merkityksellistä, kuitenkin tärkeimpänä tekijänä nousee se, miten jokaisen ammattiryhmän erityisosaaminen tuodaan esiin. Päiväkodissa moniammatillisuus voidaan nähdä sisäisenä ja ulkoisena moniammatillisuutena. Toimintaterapeuttien kanssa toteutuva moniammatillisuus lapsen kuntoutuksen osalta nähdään siis ulkoisena moniammatillisuutena, ja siitä saatavan tiedon ja osaamisen jakamisena. (Karila & Nummenmaa 2001: 41–42.)

Moniammatillisuudessa yhteistyöllä on keskeinen merkitys, kuitenkin pelkkä yhteistyö ei takaa moniammatillista osaamista. Hyvässä moniammatillisessa työskentelyssä edellytyksinä ovat hyvät vuorovaikutustaidot, yhteistyöosaaminen kuin myös avoin ja luottamusta herättävä ilmapiiri. Työskentelyssä olisi tärkeää tuoda esiin yhteinen suunnitelma, toiminnan tavoitteet ja osaamisen arviointi. (Karila & Nummenmaa 2001: 147.)

Moniammatillisuuden näkökulmasta on hyvä huomioida, että pysyvissä ja vanhemmissa toimintaympäristöissä toimintatavat ovat rakentuneet jo pidemmän ajan kuluessa ja saattaneet täten muodostaa vakiintuneita ajattelu- ja toimintamalleja varhaiskasvatuksen arkeen. Varhaiskasvatukseen kohdistuvat vaatimukset saattavat nykyään olla

entistä moninaisempia, kun otetaan huomioon se, että erilaiset perheet käyttävät palvelua ja täten odotukset ja tarpeet ovat monimuotoistuneet. (Karila & Nummenmaa 2001: 116.) Toisaalta tieto lasten mitä erilaisemmista haasteista on lisääntynyt varhaiskasvatuksen henkilöstöllä mutta kuitenkin samaan aikaan uusia haasteita voi aiheuttaa eri kielitaustaisten lasten määrän kasvu. Yhteistyökumppanimme varhaiskasvatusyksikön toinen päiväkotitoiminta onkin valmistunut vain muutama vuosi sitten, ja päiväkotitoiminta on jouduttu rakentamaan alusta uudenlaiset toimintamallit toiminnan käynnistyessä. Lisäksi moniammatilliseen työskentelytapaan voi vaikuttaa läheisen koulun kanssa tehtävä yhteistyö.

Varhaiskasvatus toimii yhteistyössä kuntouttavien tahojen, kuten toimintaterapeuttien kanssa, jolloin tulee huomioida eri ammattiryhmien sekä kuntoutuksellinen että kasvatuksellinen näkökulma. Kuntoutuksen ja kasvatuksen käsitteet yhdistyvät muun muassa kuntouttavan kasvatuksen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen käsitteissä. Lapsen kehityksessä on mukana kasvatuksellisia ja opetuksellisia menetelmiä silloinkin, vaikka lapsi olisikin erityisen tuen tarpeessa. Lasten kasvatusta voidaan nähdä yhteisenä kuntoutukseen nähden. Kuntoutus tulisi liittää lapsen arjen toimintoihin ja ympäristöihin. Kasvatukselle ja kuntoutukselle yhteistä ovatkin lapsen vanhempien kanssa käytävä ohjaus, kumppanuus ja vanhempien osallisuuden tukeminen. Lapsen näkökulmasta molemmille yhteistä on kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen ja edistäminen. (Sipari 2008: 34–35.) Sekä toimintaterapeuttien että varhaiskasvatuksen opettajien toimintaan vaikuttavat ammattitaito, suunnitelmallinen toiminta, vuorovaikutus ja moniammatillisuus.

Moniammatillisuuden kehittämisen näkökulmasta toimintaterapeuttien kuin varhaiskasvatuksen opettajien olisi tärkeää tarkastella ensin omia ajattelu- ja toimintamalleja itse-reflektion avulla. Tärkeää olisi pohtia asettumista toisen ammattilaisen näkökulmaan ja kuunnella toisen toimintatapoihin liittyviä olettamuksia ja arvoja (Karila & Nummenmaa 2001: 117). Myös varhaiskasvatusyksikön yhteisönä esiin tuoma näkökulma olisi tärkeää huomioida, kuin myös yleiset kasvatustyötä ohjaavien tahojen ja säästöjen näkökulma.

5 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää varhaiskasvatuksen ja toimintaterapeuttien yhteistyötä ja tuoda tietoa toimintaterapiain menetelmistä, joita varhaiskasvatuksen arjessa voitaisiin käyttää. Tavoitteena on lapsen osallisuuden lisääminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa hyödyntäen toimintaterapiasta saatuja menetelmiä. Tärkeää on, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa omaan toimintatapaansa ja saada olla osallinen omista asioistaan. Kuitenkin hyvin oleellista on, että varhaiskasvatusyksikön henkilöstön tehtävänä on havaita ja tukea lapsen kykyä tuottaa toimintaa ja rohkaista lasta käyttämään parasta osaamistaan.

Opinnäytetyön aihetta lähestyttiin alustavien keskustelujen pohjalta, jotka pidettiin erikseen yksityisille toimintaterapeuteille ja varhaiskasvatusyksikön opettajille. Keskustelujen tarkoituksena oli saada kummankin ammattiryhmän edustajien ajatukset kuuluviin tämänhetkistä yhteistyötä koskien. Varhaiskasvatusyksikön opettajilta haluttiin tietoa, miten he näkevät yhteistyön tällä hetkellä toimintaterapeuttien kanssa. Lisäksi he toivat esille sen, että haluaisivat lisää tietoa siitä mitä toimintaterapiassa tehdään ja mitä menetelmiä käytetään. Lopuksi nousi esiin ajatuksia liittyen lasten toimintaterapiain tarpeeseen ja toimintaterapeutti nähtäisiin työskentelevän osana varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

Toimintaterapeuttien osalta keskusteluissa nousi esiin, että he haluaisivat jakaa enemmän tietoa ja käytännön keinoja lapsen toimintaterapiasta päiväkodin arkeen. Toimintaterapeuttien mukaan myös heille olisi antoisaa työskennellä yksilöterapiain lisäksi lapsen omassa ryhmässä. Toimintaterapeuttien ajatukset kohtasivat yhdessä opettajien kanssa siinä, että terapeutit näkevät myös oman tarpeensa työskennellä osana varhaiskasvatusta. Opinnäytetyössä nousi esiin tarve kehittää yhteistyötä lapsen tukemisen näkökulmasta. Toimintaterapeutteja olisi hyvä saada mukaan suunnittelemaan ja tukemaan niin lasta kuin varhaiskasvatuksen henkilöstöä päiväkodin arjen eri toiminnoissa.

Alustavien keskustelujen myötä selvisi, että toimintaterapeutin rooliin kuuluvat tehtävät eivät ole välttämättä kaikkien varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedossa riittävästi. Lisäksi tasavertaista asemaa toimintaterapeuttien ja varhaiskasvatuksen opettajien välillä tulisi kehittää, jotta saataisiin oleellinen tieto hyödynnetyksi myös lapsen tukemiseen. Varhaiskasvatuksen valtakunnallinen ohjaus on vuodesta 2013 ollut opetus- ja kulttuuriministeriössä. Uusi varhaiskasvatuslaki tuli voimaan 2015 (Varhaiskasvatuslaki

540/2018). Uusi varhaiskasvatustalaki on tuonut muutoksia esimerkiksi opettajien työtehtäviin, kuten pedagogisen suunnitteluajan määrään.

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoisuutta toimintaterapian merkityksestä, olemassaolosta ja menetelmistä päiväkodeissa. Toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti toimintaterapian opintojen aikana harjoittelujakson toisessa päiväkodissa, ja tämän aikana tarve yhteistyön kehittämiseksi kävi ilmi päiväkodin henkilökunnan kanssa keskustellessa. Keskusteluissa nousi useasti esille ajatus siitä, että päiväkodin työntekijät voisivat ottaa muutamia menetelmiä käyttöön toimintaterapeutin työskentelystä omaan työhönsä, ja näin sujuvoittaa lasten kanssa työskentelyä, sekä ikään kuin tehdä osasta omaa työskentelyään lasten kanssa terapeutista toimintaa.

Työpajojen tavoitteena on toimintaterapeuttien ja varhaiskasvatuksen opettajien mahdollisen yhteistyön kehittäminen lisäämällä tietoisuutta ja tuomalla erilaisia menetelmiä esille. Pyrimme antamaan lisätietoa mitä lapsen toimintaterapia on ja miten menetelmät voisivat tukea varhaiskasvatuksen toimintaa arjessa. Lopputuotoksena varhaiskasvatustyksikkö saa julisteen, jossa on esimerkkejä toimintaterapian menetelmistä lapsen erilaisiin taitoalueisiin. Julisteesta hyötyvät niin lapsi, varhaiskasvatustyksikön henkilöstö kuin toimintaterapeutitkin, tämän avulla yhteistyön merkitys lisääntyisi myös jatkossa.

6 Toteuttamistapa

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2021, jolloin olimme yhteydessä yhteistyökumppaniimme varhaiskasvatustyksikköön, jotta saimme rajattua lasten toimintaterapiaa koskevan aiheemme tarkemmin. Syksyn 2021 aikana kävimme muutaman yhteistyötapaamisen läpi alustavien keskustelujen kautta saadaksemme tarkennusta opinnäytetyömme tarkoitukseen, tavoitteeseen, menetelmiin ja ideoita lopputuotokseen. Keskustelut käytiin kahden yksityisen toimintaterapeutin kuin myös varhaiskasvatustyksikön johtajan kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajiin ja erityisopettajiin olimme yhteydessä sähköpostin välityksellä marraskuussa 2021, jotta saimme tavoitettua mahdollisimman monta opettajaa samanaikaisesti. Opettajien vastauksia sähköpostitse jouduimme odottamaan hieman suunniteltua pidempään.

Opinnäytetyö on luonteeltaan kehittämistyö. Kehittämistyössä voi tulla helposti vastaan muuttuvia tai odottamattomia tekijöitä. Kehittämistyötä ohjasivat yhteistyökumppaneilta alustavissa keskusteluissa esiin tulleet asiat ja kysymykset. Kehittämistyö sisälsi tavoitteen, taustateoriat ja menetelmänä toiminnalliset työpajat ja yhteenvedon niistä sekä pohdinnan. Kehittämistyö voi koostua useammasta eri menetelmästä, jotka valitaan tilanteen mukaan. Näemme, että opinnäytetyötä tarvitaan toimintatapojen toimivuuden, tehostamisen ja prosessien kehittämisen näkökulmista toimintaterapeutin ja varhaiskasvatuksen opettajan välille edistämään tietoisuutta lapsen toimintaterapian eri menetelmistä ja kuinka hyödyntää niitä arjessa.

Opinnäytetyössä käytettiin toteuttamistapana työpajatyöskentelyä. Työpajatyöskentely tarkoitti tässä yhteydessä kahta työpajaa, jotka toteutuivat varhaiskasvatusyksikön päiväkodeissa paikan päällä keväällä 2022. Yhdessä päiväkodissa pidettiin siis yksi työpaja. Kohderyhmänä työpajoihin osallistuivat kaksi yksityistä toimintaterapeuttia, varhaiskasvatuksen opettajat ja erityisopettajat. Varhaiskasvatuksen opettajien osalta kohderyhmä rajattiin koskemaan vain yli 3-vuotiaiden ryhmissä työskenteleviä. Tähän rajaamiseen päädyttiin, koska useimmiten vasta yli 3-vuotiailla on pystytty toteamaan selviä nimettyjä haasteita eri taitoalueilla. Lisäksi lasta päiväkodin arjessa tukevia eri menetelmiä on kehitetty lähinnä 3-vuotiaasta alkaen.

Työpajatyöskentelyä edelsi tiedottaminen ja sopiminen työpajoista sekä kutsukirjeen tekeminen varhaiskasvatuksen opettajille ja erityisopettajille, jossa kerrottiin työpajan ajankohta ja työskentelyn pääkohdat. Työpajatyöskentelyyn valmistauduttiin alustavista keskusteluista nousseiden asioiden kautta. Valmistautumiseen kuului myös tiedonhaku ja materiaalien suunnittelua ja valmistelua työpajoja varten. Työpajojen sisällöksi muodostui seuraavat vaiheet:

1. opinnäytetyön aiheen esittely ja esittäytyminen
2. lasten toimintaterapiasta kertominen ja mihin taitoalueisiin lapsi tarvitsee yleensä toimintaterapiaa
3. MOHO-mallin avulla käytiin läpi esimerkkitapaus ja varhaiskasvatuksesta nousut esimerkkitapaus
4. lasten toimintaterapian menetelmien esittely,
5. ideointia mitkä menetelmät ovat käyttökelpoisia ja mihin osa-alueisiin varhaiskasvattajat haluaisivat lisää konkreettisia keinoja
6. palautteen kerääminen

Työpajatyöskentelyssä pystyttiin hyödyntämään kannettavaa tietokonetta, jonka avulla esittelimme toimintaterapian menetelmiä. Lisäksi hyödynsimme omia tulostettuja materiaaleja ja muistiinpanovälineitä. Työpajoissa tuotiin esiin, miten kokoamme pajoista nousseet ideat konkreettiseen lopputuotoksen muotoon, jota varhaiskasvatusyksikkö pystyy hyödyntämään työssään jatkossakin. Työpajatyöskentelyn jälkeen laadittiin lopputuotoksena juliste toimintaterapian eri menetelmistä esille yhteistyökumppanin varhaiskasvatusyksikköön. Julisteeseen koottiin työpajoissa nousseet tärkeimmät lasten taitoalueet ja menetelmiä niihin liittyen.

Opinnäytetyön keskiössä olevaa toimintaterapeuttien ja varhaiskasvatuksen opettajien yhteistyötä kehitettiin työpajatyöskentelyn avulla. Työpajatyöskentely tarkoitti tässä yhteydessä yhteisen tavoitteen eteen ideointia ja työstämistä moniammatillisessa työryhmässä. Työpaja sisälsi alustus-, esittely-, ideointi-, ja yhteenvetovaiheet. Lopuksi kerättiin palaute pajiin osallistuneilta. Onnistunut työpaja mahdollistuu paikalla olevien keskinäisellä kunnioituksella, osallistumisella ja sitoutumisella työskentelyyn. Jokaisen työpajaan osallistujan on annettava jokaiselle tilaa puhua ja tuoda esiin omat näkemyksensä. Vuorovaikutus perustuu toisten kunnioittamiseen mutta on hyvä huomioida keskustelun pysyminen aiheessa ja muistaa työpajan päätavoite. Työpajassa kaikilla osallistujilla on vastuu siitä, että on läsnä tilanteessa ja pitää mielen avoimena sekä heittäytyä mukaan. (Saarinen & Suihkonen 2019.)

Opinnäytetyössämme huomioimme tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) hyvän tieteellisen käytännön mukaiset toimintatavat opinnäytetyötä tehdessä, kuten rehellisyyden, yleisen huolellisuuden ja tarkkuuden mukaisen työskentelyn (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK 2012: 6). Huomioimme aiheeseen liittyvät aiemmat tutkimukset ja kunnioitamme niitä huomioimalla ne asianmukaisesti. Muiden tutkijoiden saavutukset ja tulokset on tärkeää huomioida samaan tai vastaavaan aiheeseen liittyen lähdeviittein tekstissä (Vilkkä 2021: 42). Opinnäytetyössä otamme huomioon riittävän perehtymisen aiheeseen ja sen vaativiin eettisyys sekä tietosuoja-asioihin. Opinnäytetyötä koskevan eettisyyden nimissä huomioitiin tarvittava tutkimuslupa Vantaan kaupungilta. Vantaan varhaiskasvatuksen tutkimuslupa myönnettiin 16.11.2021. Laadimme Metropolia Ammattikorkeakoulun kanssa opinnäytetyösopimuksen, joka allekirjoitettiin oppilaitoksen opinnäytetyön tekijöiden sekä yhteistyökumppanin kanssa.

Huomioimme yhteistyökumppanien kanssa yhteistä sopimusta koskien anonyymien tiedonkeruun keskustelujen kautta sekä sen, että mukana oleva varhaiskasvatusyksikkö

ja henkilöstö eivät ole tunnistettavissa. Yksityisyyden suojaamisessa on tärkeä muistaa muutakin kuin anonymiteetin turvaaminen, sillä yhtä tärkeää on tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaaminen käyttäen hyviä tietosuojakäytäntöjä (Kuula 2006: 124). Opinnäytetyö toteutettiin siten, että mukana olevia henkilöitä ei voida tunnistaa.

7 Työpajat

7.1 Toiminnalliset työpajat ja niiden kuvaus

Opinnäytetyön osana toteutettiin kaksi toiminnallista työpajaa, joiden tarkoituksena oli tuoda esiin toimintaterapian menetelmiä, joista varhaiskasvatuksessa voidaan hyötyä. Työpajat toteutettiin maaliskuussa 2022. Kumpikin työpaja rajattiin kestoaltaan noin 60 minuutin pituiseksi ja pajat olivat sisällöltään samanlaiset. Osallistujina olivat varhaiskasvatuksen opettajat ja erityisopettajat yli 3-vuotiaiden lasten ryhmistä sekä toimintaterapeutit. Työpajojen alussa esittelimme opinnäytetyön aiheen, tarkoituksen ja tavoitteen. Pajoissa esitettiin lyhyt kuvaus mitä lasten toimintaterapia yleisesti on, minkä pohjalta käytiin keskustelua ja pohdintaa toimintaterapian merkityksestä ja hyödyllisyydestä.

Työpajojen teoriat tuotiin esille Inhimillisen toiminnan mallin eli MOHO:n mukaisesti keksittyä esimerkkitapausta hyödyntäen. Mallin tarkoitus oli saada osallistajat kertomaan konkreettinen ja anonyymi esimerkkitapausta jostakin lapsesta. MOHO:n avulla pyrittiin saamaan kokonaisvaltainen ymmärrys kuvatun lapsen tilanteeseen hyödyntäen apuna mallin käsitteitä: ihminen, ympäristö, toiminta ja toiminnallinen mukautuminen sekä laadittuja apukysymyksiä. Osallistajat toivatkin esiin esimerkin lapsesta, jolla oli useampia haasteita valmiuksien ja taitojen osa-alueilla. Haasteina olivat muun muassa omaehtoisuus, joustamattomuus, vuoron odottamisen ja tunnesäätelyn vaikeudet. MOHO:n avulla pohdimme erilaisia keinoja tukemaan kyseistä lasta arjessa ja tuli ilmi, että useita hyviä keinoja oli jo otettu käyttöön. Lisätueksi lapsen tilanteeseen ehdotettiin itsesäätely-, tunne-, ja leikkitaitojen kehityksen tukemista sekä lapsen itsevarmuuden

kasvattamista eri toiminnoissa. Lapsen osallisuuden ja oman tahdon näkökulmasta tärkeää olisi kannustaa ja jatkaa lapsen tukemista sosiaalisissa tilanteissa kavereiden kanssa toimiessa.

Toimme keskustelussa esiin mihin tarpeisiin lapsi voi tarvita toimintaterapiaa ja sen menetelmiä? Lapsi voi tarvita tukea hieno- ja karkeamotoriikan taidoissa, kuten kynätaitojen kehittämisessä ja näitä taitoja voidaan harjoitella usean eri toiminnon avulla. Kynätaitoja kehittäviä toimintoja voivat esimerkiksi olla leipominen, muovailu, mailapelit, pallottelu ja palapelit sekä korttipelissä tarvittavan kortin kääntöliike on hyvää harjoitusta kynätaitojen kehittymiselle. Hieno- ja karkeamotorisia harjoitteita voidaan harjoitella arjen eri toiminnoissa kuten pukemisen ja riisumisen yhteydessä. Ruokailussa haarukan ja veitsen käyttö, ruuan itse ottaminen sekä kengännauhojen sitominen tukevat hienomotoristen taitojen kehittymistä. (Toimintakeidas 2022.)

Työpajoissa käytiin läpi lasten valmiuksia ja taitoja kehittäviä toimintaterapian menetelmiä, jotka on helppo siirtää arjen toimintaan. Joissakin päiväkodeissa on jo käytössä tiettyjä menetelmiä, kuten esimerkiksi Fun friends -menetelmä. Friends on ryhmämenetelmä, joka on kehitetty lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua varten. Menetelmästä on kehitetty erikseen nuoremmille lapsille eli 4–8-vuotiaille tarkoitettu Fun friends -menetelmä. Menetelmän avulla tuetaan niin lasten kuin vanhempienkin mielen hyvinvointia. Sen avulla harjoitellaan tunteiden tunnistamista ja käsittelyä kuin myös erilaisia selviytymiskeinoja arjen vastoinkäymisiin. (Aseman Lapset ry 2020.)

Esittelimme pajassa myös toiselle opinnäytetyön tekijälle HUS:n harjoittelujakson aikana tutuksi tullutta Zones of Regulation -menetelmää. Zones on kehitetty lapsen itsesäätely- ja tunnetaitojen tukemista varten. Menetelmä hyödyntää kognitiivista lähestymistapaa, jonka avulla mietitään ja opetetaan lapselle erilaisia keinoja tunnistaa hänen omia tunteitansa ja reaktioitansa itsessään. Lapselle opetetaan erilaisia keinoja, joiden avulla hän voi oppia rauhoittamaan itse itseään. Zones -menetelmää voi hyödyntää yhden lapsen kanssa tai ryhmämuotoisena menetelmänä. Menetelmän käyttöönotto vaatii siihen tarkoitettuun kirjaan perehtymisen ja koulutukseen osallistumisen, mihin ovat tervetulleita osallistumaan myös varhaiskasvatuksen ammattilaiset. (Kuypers 2021.)

Lapsilla saattaa ilmetä haasteita myös kehonhallinnassa. Toimintaterapiassa kehonhallinnan osalta kiinnitetään huomiota lapsen liikkumiseen ja esimerkiksi istuma-asentoon. Työpajoissa toimme esimerkkinä esiin toimintaterapeuttien käyttämiä kliinisen havainnoinnin tehtäviä, jotka arvioivat lapsen sensomotorisia valmiuksia. Sensomotoristen

valmiuksien tehtävät on kehittänyt Jean A. Ayres sensorisen integraation viitekehyksen näkökulmasta. Näitä valmiuksia voidaan päiväkodissakin harjoittaa samojen tehtävien avulla, kuten vartalon kokonaisvaltaisella ojennuksella ja koukistuksella, yhdellä jalalla seisomisella, viivaa pitkin kävelyllä, erilaisilla hypyillä ja pallon käsittelyn harjoitteilla. Lapsen keuhonhallintaa tukevat erilaiset liikunnalliset aktiviteetit, kuten esimerkiksi keuhossa pallon heittäminen.

Aistimme kertovat meille tietoa, jota tarvitsemme pystyäksemme toimimaan. Meidän täytyy ymmärtää aistien merkitys, sillä aistit antavat tietoa sekä kehomme ulko- että sisäpuolisista ärsykkeistä. Kaikki toiminnat mitä teemme kuten liike tai syöminen sekä koskettaminen esineisiin tuottaa aistimuksia. Lapsien aistien täytyy toimia yhteistyössä, jotta hän reagoisi tarkoituksenmukaisesti. Yhdessä ne tuottavat aivoille niiden tarvitsemaa jäsentynyttä aistitietoa. Kun lapsen aivot saavat monenlaista aistitietoa, lapsi pystyy toimimaan paremmin. (Kranowitz 2003: 64.)

Työpajoissa keskustelimme lapsen aistisäätelystä ja sen hallintakeinoista. Esiin nousivat siirtymätilanteet sekä ryhmässä toimiminen muiden lasten kanssa. Lapsi, jolla on aistisäätelyn haasteita, tarvitsee paljon ymmärrystä sekä tukea suoriutuakseen toiminnoista ja onnistuakseen päivän tehtävissä. Lapsen päivä on täynnä erilaisia aistimuksia ja tällöin hän helposti ylikuormittuu esimerkiksi liiallisesta hälinästä, valaistuksesta ja muista ympäristön ärsykkeistä. Ylikuormittuneena lapsen on vaikeampi saada suoritettua tiettyä toimintaa päivän aikana. Lapsen toimintaa varhaiskasvatuksessa voidaan tukea erilaisten toimintojen kautta, joissa lapsi pääsee hakemaan keholle syvätuntoaistimuksia, kuten painavan repun kantaminen tai roikkuminen. Myös stressilelun puristaminen eri toimintojen aikana tai esimerkiksi ennen pukeutumista on yksi keino helpottaa lapsen oloa. (Kranowitz 2003: 223–224.)

Esittelimme näönvaraiseen hahmottamiseen liittyviä erilaisia harjoitusmenetelmiä. Keskeytimme esittelemään harjoitteita 5-vuotiaan lapsen kehitysvaiheeseen liittyen. Näönvarainen hahmottaminen on aivojen kyky tulkita, sitä minkä silmät näkevät. Lapsen hahmottamista voidaan harjoitella monipuolisella liikunnalla ja eri tiloissa toimimalla. Monipuolinen kiipeily, esineiden ylittäminen ja alittaminen sekä kiertäminen, keinuminen ja tasapainottelu edesauttavat lasta näönvaraisen hahmottamisen harjoittamisessa. Myös yksityiskohtien etsiminen sisä- ja ulkoympäristöstä ovat hyviä harjoitteita. Päiväkodissa palikka-, palapeli-, sekä rakenteluleikit tuovat lapselle monipuolista näönvaraista hahmottamista. Myös eriväristen ja -muotoisten esineiden lajittelu värin, koon, määrän ja muodon mukaan tukevat lapsen hahmottamiskykyä. (Espoo.) Päiväkodin

mitä erilaisemmista toimintaympäristöistä sekä materiaaleista ja välineistä löytyy paljon lapsen näönvaraista hahmottamista tukevia menetelmiä.

Lapsen tarkkaavaisuuden osalta voidaan parantaa ja helpottaa hänen keskittymiskykyään erilaisten harjoitteiden ja apuvälineiden avulla. Harjoituksina voidaan esimerkiksi hyödyntää tarkkaavaisuutta vaativia tehtäviä, lautapelejä ja rakentelua. Rentoutumisharjoitukset voivat myös päivän aikana tukea lapsen keskittymistä. Apukeinoina voidaan käyttää ajastinta ja kuvia. Tarkkaavaisuutta parantaessa on tärkeää sulkea pois tai minimoida ympäristöstä aiheutuvat kuormittavat tekijät, kuten esimerkiksi melu. Lapsen voi olla haastavaa sulkea pois ylimääräiset ympäristöstä aiheutuvat häiriöäännet ja aikuisen antama apu onkin tässä kohtaa tärkeää. Voidaan olettaa, että mikäli lapsen kohdalla on kyse tarkkaavaisuushäiriöstä, niin sen taustalla on lähes aina jonkin asteisia sensorisen integraation vaikeuksia. Lapsen tarkkaavaisuuden haasteita voidaan tukea opettelemalla tunnistamaan yhdessä asioita, jotka auttavat häntä keskittymään ja toisaalta asiat, joista hän häiriintyy eniten. Myös eri toimintojen ennakointi ja säännöllisyys rutiinien muodossa voivat tukea lapsen keskittymiskykyä. Keskittymiskykyä voidaan harjoittaa erilaisin keinoin, tärkeää on kuitenkin asettaa lapsen kanssa yhdessä tavoitteet, joihin lapsi myös osaamisellaan yltää. (Vilén ym. 2013: 291.)

7.2 Työpajojen yhteenveto

Työpajoja suunniteltaessa otettiin huomioon joka vaiheessa hyvä tieteellinen käytäntö sekä Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry:n toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet (Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry). Kaikessa toiminnassa pyrittiin luottamukselliseen työskentelytapaan ja yhteistyön vahvistamiseen. Kartoitusvaiheessa oltiin yhteydessä työpajaan osallistuviin henkilöihin sähköpostitse tai puhelimitse. Työpajoista lähetettiin ennakkoon tiedote varhaiskasvatuksen opettajille ja erityisopettajille. Myös toimintaterapeutteja informoitiin ennakkoon suullisesti sekä sähköpostitse.

Työpajoissa tuli esille, että työpajatyöskentely nähtiin hyvänä ja toimivana toimintamallina, jota voitaisiin hyödyntää myös jatkossa varhaiskasvatuksessa. Lapsen haasteiden läpikäyminen varhaiskasvatuksen opettajien, erityisopettajan sekä toimintaterapeutin kanssa auttoi saamaan useamman ammattilaisen näkökulman esiin yhteisessä keskustelussa. Tämä yhteinen pohdinta auttoi löytämään uudenlaisia näkökulmia lapsen tukemiseen. Myös toimintaterapeutin ehdottamat menetelmät saadaan todennäköisesti useammin käyttöön, kun niiden tarve ja toteutustapa ehditään käymään rauhassa läpi.

Molempien työpajojen yhteenvedoissa nousi esiin tarve aistisäätelyn, tunne- ja itsesäätelyn sekä tarkkaavaisuuden ylläpidon hallintakeinoille ja menetelmille, joiden avulla voitaisiin tukea lapsen arkea ja toimijuutta. Yhteenvedojen pohjalta muodostettiin kaksi-sivuinen juliste, johon koottiin keskeistä tietoa aistisäätelystä sekä tunne- ja itsesäätelystä. Työpajatyöskentelyssä nousi esiin varhaiskasvatuksen opettajien osalta se, että toimintaterapeutteja haluttaisiin saada kovasti osaksi varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Myös toimintaterapeutit itse näkevät varhaiskasvatuksen mahdolliseksi työkentäksi tulevaisuudessa, koska tällöin olisi mahdollisuus oikea-aikaiseen kohdennettuun tukeen lapsen näkökulmasta.

Työpajojen onnistumisen arvioinnissa käytettiin Ryhmärenki nettisivun Fiilismittaria, jonka kautta osallistujat saivat ilmaista tyytyväisyytensä pajatyöskentelyyn (Alastalo 2021). Molemmissa työpajoissa suurin osa osallistujista koki tyytyväisyyden tunnetta ja pari osallistujaa pohdiskelevaa tunnetta. Keräsimme myös vapaata palautetta koskien työpajojen sisältöä ja valittuja esiteltyjä menetelmiä. Osallistujat kokivat työpajan hyödylliseksi sekä informatiiviseksi. Lasten valmiuksia ja taitoja tukevien menetelmien esittely koettiin erityisesti hyödyllisenä ja mitä konkreettisemmista keinoista on kyse, niin sen parempi. Työpajojen loppuksi nousi osallistujan palautteesta esiin se, että tietyt menetelmät tunne- ja aistisäätelyyn liittyen koettiin hyödyllisimpinä ja nähtiin tarve saada lisää tietoa näistä käytäntöön.

Lapsen aistisäätelyn osalta julisteeseen koottiin eri aisteista keinoja, joilla voidaan helpottaa aistisäätelyn tuottamia haasteita. Aistisäätelyn kehityksen osalta julisteeseen nostettiin yli- ja aliherkästi reagoivien lasten haasteisiin tukemisen keinoja. Lisäksi julisteesta löytyy konkreettisia terapiavälineitä, joita varhaiskasvatuksessa voidaan tehdä ja myös hyödyntää. Lapsen tunne- ja itsesäätelyn julistesivulle koottiin tietoa työpajassakin esitellyistä tunteiden säätelyn perusasioista, tukemisen keinoja sekä tietoa Zones of Regulation -menetelmästä ja sen sisällöstä. Julistetta täydensivät aiheeseen liittyvät kuvat Zones of Regulation -menetelmästä ja kuva tunnemitarista. Lisäksi julisteeseen koottiin aiheeseen liittyen hyödyllisiä linkkejä eri verkkosivuille, joista voisi saada vielä lisätietoa varhaiskasvatusyksikön oman tarpeen ja kiinnostuksen mukaan. Lopuksi valmis juliste toimitettiin varhaiskasvatusyksikön molempiin päiväkoteihin.

8 Pohdinta

8.1 Yhteenveto

Tässä opinnäytetyössä syvennyimme tarkastelemaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja toimintaterapeuttien yhteistyön kehittämisen mahdollisuuksia. Opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä tietoisuutta toimintaterapian olemassaolosta, sen merkityksestä ja toimintaterapian menetelmistä varhaiskasvatuksen ammattilaisten keskuudessa. Keräsimme varhaiskasvatuksen opettajilta sekä toimintaterapeuteilta tietoa yhteisestä lähtötilanteesta alustavien keskustelujen kautta ja totesimme kerätyn aineiston pohjalta, että molemmilta ammattiryhmiltä löytyy halua tiivistää yhteistyötä. Molempia yhteistyökumppaneita kiinnostaa myös toisen ammattiryhmän osaaminen ja millaisesta näkökulmasta he katsovat lapsen tilannetta.

Toimintaterapeuttien ja varhaiskasvatuksen opettajien kanssa käydyt alustavat keskustelut toimivat taustamateriaalina, kun aloimme pohtia kuinka nostaa kehittämistarve esille sekä suunnitella ja toteuttaa opinnäytetyötä. Keskusteluissa kävi muun muassa ilmi, että suurimmalla osalla varhaiskasvatuksen henkilökunnasta ei ollut kokemusta toimintaterapeutin kanssa yhteistyössä toimimisesta tai sitten yhteistyö oli keskustelun aikaan vasta aivan alkuvaiheessa. Tämä lisäsi työmme tärkeyden tuntua ja auttoi myös meitä opinnäytetyön tekijöitä motivoitumaan lisää aiheeseen.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena työpajatyöskentelynä ja toteutuksessa korostui moniammatillisuuden hyödyntäminen yhteistyökumppaneiden välillä. Työpajatyöskentely osoittautui tässä tapauksessa hyvin toimivaksi ratkaisuksi ja molemmat ammattiryhmät kokivat sen yhteistyötä edistäväksi. Toimintaterapeutit kiittelivät työpajojen toteutusta siitä näkökulmasta, että saivat mahdollisuuden luoda itselleen laajemman kuvan lapsen haasteista ja heille myös kuvattiin lapsen suoriutumista varhaiskasvatuksen arjen näkökulmasta.

Opinnäytetyöprosessi eteni ja valmistui hieman aikaisemmin mitä olimme suunnitelleet. Kehittämistyö alkoi syksyllä 2021 ja työ saatiin valmiiksi huhtikuussa 2022. Alun haasteena oli aiheen rajaamisen vaikeus koskien lasten toimintaterapiaa ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä toimintaterapeuttien kanssa. Sen lisäksi pidemmässä pohdinnassa oli minkä eri toimintaterapian teorioiden kautta työstämme opinnäytetyötä. Prosessin kaikki eri vaiheet etenivät sujuvasti, mikä auttoi kaikissa työskentelyvaiheissa. Koemme

onnistuneemme työssä, vaikka alkuvaiheen tiedonkeruu veikin odotettua enemmän aikaa.

Opinnäytetyön yhtenä teoreettisena taustana toimi Inhimillisen toiminnan malli Model of Human Occupation, jonka teoria oli entuudestaan tuttu opintojen kautta. MOHO-malli sai meidät tarkastelemaan lapsen edun ja osallisuuden näkökulmaa henkilönä ja hänen toimintaansa eri ympäristöissä. Ympäristöjen vaikutuksen ja etenkin sosiaalisen ympäristön näkökulmasta korostui varhaiskasvatuksen ammattilaisten antama tuki lapselle. Terapeuttisen voiman mallin teoria ei ollut entuudestaan tuttu, mutta halusimme syventyä siihen tarkemmin. Kyseinen malli auttoi tarkastelemaan lapsen toimintaan vaikuttavia eri elementtejä vetoavuuden, ainutlaatuisuuden ja täsmällisyyden näkökulmista.

Toteutusvaiheen osalta toiminnallisten työpajojen toteuttamisessa ainoana haasteena oli se, että toisesta työpajasta tiedottaminen oli unohtunut varhaiskasvattajien työyhteisössä ja tulomme ei osattu ennalta varautua. Pienten järjestelyiden jälkeen saimme kuitenkin työpajan pidettyä paikan päällä sovittuna ajankohtana. Jouduimme kuitenkin lyhentämään tämän toisen työpajan kestoa sekä vähentämään esiteltävien menetelmien määrää.

Opinnäytetyön osalta pääsimme kehittämistyömme tavoitteeseen ja saimme lisättyä tietoisuutta toimintaterapiasta ja sen tietyistä menetelmistä varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön kehittäminen toimintaterapeuttien ja varhaiskasvatuksen opettajien välillä mahdollistui työpajatyöskentelyn avulla. Lopputuotoksena toimivan julisteen kokoaminen onnistui myös lapsen tunne- ja aistisäätelyyn vaikuttavista asioista ja auttavista keinoista. Sisältö koottiin sen pohjalta mitkä asiat nousivat eniten esiin ja mille koettiin eniten tarvetta. Lopuksi molemmat julistesivut: lapsen tunteiden matkassa ja lapsen aistien polulla toimitettiin yhteistyökumppanimme varhaiskasvatusyksikön käyttöön.

8.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkijan on muistettava kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta, samoin kuin myös opinnäytetyön tekijöiden. Perustuslain (1999/731, 6–23 §) mukaiset oikeudet kuuluvat kaikille, kuten esimerkiksi sananvapaus. Tutkija toteuttaa tutkimuksensa siten, että tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavina oleville ihmisille haittoja, riskejä tai vahinkoa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK 2019: 7.) Huomioimme opinnäytetyössämme edellä mainitut asiat sekä huomioimme, ettei kenenkään yhteistyökumppanin ole pakko osallistua opinnäytetyöhön, jos he eivät haluaisikaan.

Kehittämistyössä huomioimme myös toimintaterapeutin työtä ohjaavat Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry:n ammattieettiset ohjeet. Jokaisen meistä toimintaterapian alalla opiskelevan tai työskentelevän tulee omaksua toimintaterapian eettiset periaatteet käytännössä ja suunnittelussa. Toimintaterapeutin tulee huomioida yhteistyössä toimiesseen muun ammattihenkilöstön kanssa, että hän kunnioittaa heidän ammattitaitojaan sekä heidän ammatillisia oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. (Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry.)

Opinnäytetyötä ohjaavan etiikan mukaan on myös etukäteen mietittävä aineistojen säilyttämiseen liittyvät asiat (Vilkkä 2021: 42). Opinnäytetyötä varten on mietitty aineistonhallintasuunnitelma ja hävitämme käytetyn materiaalin heti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Kehittämistyöhön liittyvän niin sanotun tieteen avoimuuden huomioimme tuomalla esiin opinnäytetyöhön osallistuvien kerätyt näkemykset heidän luvallaan. Opinnäytetyö on myös julkaisun jälkeen kaikkien nähtävillä Theseuksessa.

Opinnäytetyön validiteettia ja reliabiliteettia tarkastellaan käytettävien menetelmien eli laadullisten luotettavuuskriteerien avulla (Kananen 2019: 24). Luotettavuutta pohdittaessa on hyvä miettiä, miten opinnäytetyön luonne ja aihe ovat mahdollisesti vaikuttaneet siihen, kuinka opinnäytetyöhön osallistuneet ovat vastanneet alustavissa keskusteluissa ja työpajoissa esitettyihin kysymyksiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2016). Luotettavuuden osalta voidaan myös pohtia sitä, kun toinen opinnäytetyön tekijä on ollut varhaiskasvatusyksikön toisessa päiväkodissa aiemmin töissä ja osa työntekijöistä tuntee hänet ennalta, niin onko tällä mahdollisesti mitään vaikutuksia työpajaan osallistuvien vastauksiin.

Luotettavuuden tarkastelussa kiinnitetään yleisesti huomiota myös opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa tehtyihin valintoihin ja niiden perusteluihin kuin myös toteutusta koskeviin päätöksiin (Kananen 2019: 164). Opinnäytetyössämme kirjaamme kaikki asiat huolellisesti ylös, jotta työn luotettavuus säilyisi hyvänä. Luotettavuutta lisää myös lähtötilanteen ja lopputilanteen auki kirjoittaminen. Arvioimme opinnäytetyön lopussa myös työpajoissa nousseita pohdintoja sekä teemme niiden pohjalta yhteneväisen tulkinnan johtopäätöksiin. Kirjoittamisen eheyden ja laadun kannalta on myös hyvä arvioida omaa opinnäytetyötä koko prosessin ajan kriittisesti sekä pyytää ohjaavilta opettajilta, vertaisarvioijilta ja jopa ulkopuolisiltakin palautetta työstä.

8.3 Johtopäätökset

Jatkokehittämisideaksi opinnäytetyön toteutuksen osalta nousi esiin, että työpajatyöskentelyssä olisi hyvä huomioida useamman kerran toteutustapa, jolloin työskentely ei jäisi vain yksittäiseen kertaan. Mikäli työpajamallia hyödynnettäisiin useammalla toteutuskerralla, olisi myös todennäköisempää, että entistä useampi varhaiskasvatuksen ammattilainen pääsisi osallistumaan. Kuitenkin molempiin työpajoihin pääsivät osallistumaan molemmat toimintaterapeutit ja suurin osa kutsutuista varhaiskasvatuksen opettajista yli 3-vuotiaiden ryhmistä. Työpajojen osalta pidempikestoisuus ja useampi toteutuskerta mahdollistavat myös laajemman tiedonjakamisen ja useamman eri menetelmän läpikäymisen. Samalla pystyttäisiin myös käymään läpi useampi tapausesimerkki lapsista, joiden haasteisiin menetelmiä tarvittaisiin. Tapausesimerkkien läpikäymiseen voidaan myös hyödyntää jotain toista toimintaterapian teoriaa ja viitekehyksiä. Viitekehysistä esimerkiksi sensorisen integraation ja motorisen kontrollin viitekehukset voisivat soveltua hyvin tähän tarkoitukseen.

Toisena keskeisenä jatkokehittämisideana nousi työpajojen osalta se, että myös alle 3-vuotiaiden ryhmissä voisi hyödyntää vastaavaa työpajatyöskentelymallia soveltaen teorian tietoa ja menetelmiä alle 3-vuotiaan kehitysvaiheisiin soveltuviksi. Tällöin pienikin lapsi saisi tuen tarpeeseen ennaltaehkäisevästi toimintaa, josta hyötyy. Usein juuri alle 3-vuotiaiden lasten haasteita ja erityistarpeita ei ole vielä pystytty tunnistamaan tai diagnosoimaan riittäväällä laajuudella. Kuitenkin näihin pienten lasten haasteisiin tarvittaisiin yhtä lailla tukea antavia menetelmiä. Näin lapsen tukea voitaisiin vahvistaa päiväkodin arjessa ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä tukea kasvatustyössä.

Lapsia yleensä kolmesta ikävuodesta ylöspäin tukevat toimintaterapeutit ovat varhaiskasvatuksessa jo tuttuakin näky, sillä monissa päiväkodeissa on joskus käynyt toimintaterapeutti arvioimassa tai toteuttamassa terapiaa erityistä tukea tarvitsevalle lapselle. Haluamme opinnäytetyössä tuoda esiin, millaisena yksi toimintaterapeuttiyrittäjä nimeltään Heta Riikonen kokee esimerkiksi lasten kanssa työskentelyn. Kyseisen toimintaterapeuttiyrittäjän ajatuksia voidaan myös rinnastaa alustavissa keskusteluissa toimintaterapeuteilta saatuihin näkemyksiin koskien lasten toimintaterapiaa.

Toimintaterapeuttiyrittäjä Heta Riikonen tuo esille Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry:n jäsenlehden haastattelussa, millaista työskentely lasten kanssa on. Riikonen kertoo, että työ on aivan mahtavaa ja niin palkitsevaa. Hänelle asiakkaat ohjautuvat joko perusterveydenhuollon kautta tai HUS:n lastensairaalaan. Lapsilla saattaa yleensä olla

erilaisia oppimisen tai käyttäytymisen haasteita. Riikonen nostaa esille, että myös lapsen vanhemmat ovat usein uupuneita, koska ovat saaneet niin paljon kielteistä palautetta lapsen toimintaympäristöstä kuten koulusta tai päiväkodista. Monesti arki on haasteellista kotona ja luottamus lapsen omaan pärjäämiseen on heikentynyt. Riikonen kertoo, että he etsivät yhdessä lapsen vahvuudet ja voimavarat sekä hakevat onnistumisen kokemuksia myös haasteellisista kehityksen osa-alueista. Kun lapsi onnistuu ja kuulee terapiassa kehuja, on se Riikosen mielestä voimaannuttavaa sekä lapselle että vanhemmalle.

Toimintaterapiatyö lasten kanssa sisältää paljon muutakin kuin lapsen kohtaamisen. Riikonen kertoo, että lapset käyvät toimintaterapiassa keskimäärin kerran viikossa ja muu aika meneekin oheistyöhön. Päiväkotien ja koulujen konsultointia Riikonen tekee paljon. Näihin Riikonen vie tarvittavat tiedot lapsesta, jolloin esimerkiksi päiväkodin on helpompi ymmärtää lasta ja hänen haasteitaan. Riikonen kertoo, että hän tekee paljon kuntoutuksen suunnittelua ja kirjaamista, yhteistyöpuheluja sekä vanhempien ohjaamista eteenpäin lapsen kuntoutuksessa.

Mikä on lasten toimintaterapian tilanne juuri nyt? Riikonen tuo esille, että on erittäin huolissaan ja saa tietoa eri paikoista, että lasten terapia-ajat ovat lyhentyneet huomattavasti. Varsinkin pääkaupunkiseudulla lähettävien hoitotahojen näkemys on kuntoutuksen osalta muuttunut muutaman vuoden aikana ratkaisevasti, mutta kuntouttavien terapeuttien kanssa näistä asioista ei olla keskusteltu. Aikaisemmin terapiajaksot kestivät kaksi tai kolme vuotta, nyt saattaa olla vaan puolen vuoden terapiajakso. Riikonen kertoo, että monesti terapia on vaan pintaraapaisu ja perhe jää tässä epävarmuuden tunteeseen jatkon suhteen (Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry:n jäsenlehti 2021: 23.)

Opinnäytetyön loppuksi voidaan kysyä, millainen on toimintaterapeuttien työnkuvan tulevaisuus varhaiskasvatuksessa? Joissakin kunnissa toimintaterapeutteja työskentelee jo varhaiskasvatuksessa. Yksi tällainen on esimerkiksi Varsinais-Suomessa sijaitseva Liedon kunta, jossa toimintaterapeutti työskentelee kunnallisessa päiväkodissa. Kuitenkin samaan aikaan voidaan todeta, että toimintaterapeutteja työskentelee alueellisesti vain yksittäisissä pienempien kuntien varhaiskasvatusyksiköissä.

Toimintaterapeutti Elina Virolainen toimii Liedon kunnassa varhaiskasvatuksen toimintaterapeutina päiväkodeissa sekä perhepäivähoidossa. Virolainen toteaaakin, että etuna olla varhaiskasvatuksen niin sanottu oma toimintaterapeutti on se, että päiväkodit, henkilöstö kuin myös lapsetkin ehtivät tulla tutuiksi. Hänen mukaansa eri menetelmien ja keinojen miettiminen on toteutettavissa tätä kautta yksittäisille lapsille kuin

myös koko lapsiryhmällekin. Virolainen näkee, että toimintaterapeutti voi auttaa sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisia että myös perheitä ymmärtämään mistä lapsen toimintatapojen taustoja sekä mihin asioihin lapsen valmiudet ja taidot riittävät kyseisellä hetkellä. Varhaiskasvatuksen toimintaterapeutina hän toimii kiinteänä osana kunnallista varhaiskasvatusta, ja lapsi ei tarvitse aiemmin totuttuun tapaan lähetettä. Virolainen kuitenkin korostaa, että varhaiskasvatuksen toimintaterapeutina hänen toimenkuvaansa ei kuulu, että hän korvaisi millään tavalla lapselle yksilöllistä terapiaa tai arvioin- teja suorittavaa toimintaterapeuttia. Varhaiskasvatuksen toimintaterapeutin työnkuvan ansiosta varhaiskasvatuksen henkilöstö voi saada apua ja keinoja lapsen haasteiden tukemiseen hyvinkin matalalla kynnyksellä. (Issuu 2021.)

Opinnäytetyötä tehdessä ja työpajoja ohjatessamme löysimme ajankohtaista uutta tie- toa siitä, että toimintaterapeutteja on Vantaalla alettu jalkauttamaan myös päiväkotei- hin. Tämä toimintaterapeuttien jalkauttaminen liittyy Vantaa-Kerava sote-alueen asuk- kaan asialla hankkeeseen, jonka yhtenä tehtävänä on jalkauttaa päiväkoteihin ja kou- luihin kehittäjätoimintaterapeutteja. Näiden kehittäjätoimintaterapeuttien tehtävänä on päiväkodeissa antaa henkilöstölle työkaluja neuropsykiatristen erityispiirteiden tunnista- miseen ja nepsy-lasten tukemiseen arjessa eli päiväkodin toimintaympäristössä. Toi- mintaterapeutti voi myös osallistua perheiden kanssa käytäviin tapaamisiin, kuten va- sukeskusteluihin. Lisäksi tiedon ja erilaisten materiaalien jakaminen nepsy-piirteistä myös vanhemmille kuuluu heidän työnkuvaansa. Pilottihankkeen on määrä kestää ke- vään 2022 ajan. (Vantaa.fi 2022.)

Opinnäytetyötä ja sen työpajojen toteutusta tehdessä heräsi mieleemme kysymys siitä, voisiko työpajatyöskentelyn mallista hyötyä moniammatillisesti myös muut kuntoutuk- sen ammattilaiset. Kuitenkin myös muut kuntoutuksen ammattilaiset toimintaterapeutin lisäksi käyvät päiväkodeissa arvioimassa ja ohjaamassa terapiaa lapsille. Tällaisia ovat esimerkiksi fysio- ja puheterapeutit, jotka käyvät myös päiväkodeissa toteuttamassa te- rapiaa. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla voitaisiinkin ottaa mukaan myös muut hänelle tukea antavat kuntoutuksen ammattilaiset pohtimaan yhdessä lapsen tar- peita moniammatillisesti työpajamallia hyödyntäen. Täten lapsen toiminnallisesta identi- teetistä, valmiuksista, taidoista ja suoriutumisesta eri toiminnoissa saataisiin kattavampi kuva ympäristötekijöitä unohtamatta.

Lähteet

- Alastalo, Kirsi 2021. Fiilis-mittari. <<https://ryhmarenki.fi/wp-content/uploads/2019/09/Fiilismittari-A4-helpompi.pdf>>. Viitattu 27.3.2022.
- Aseman Lapset ry 2020. Friends. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu osaksi arkea. <<https://asemanlapset.fi/toimintamuotomme/friends/>>. Viitattu 24.3.2022.
- Ball, Jill 2009. Supporting kindergarten children to be successful learners. *Occupational Therapy Now*. Ottawa 11 (6). 13–16.
- Bazyk, Susan & Michaud, Paula & Goodman, Glenn & Papp Paula, Hawkins, Edwina & Welch, Margery A. 2009. Integrating Occupational Therapy Services in a Kindergarten Curriculum: A Look at the Outcomes. *The American Journal of Occupational Therapy* 58 (2). 160–171.
- Boyt Schell, Barbara A. & Schell, John W. 2008: *Clinical and Professional Reasoning in Occupational Therapy*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Bäckman, Birgitta & Kotisara, Minna & Mättö, Anni 2015. Alle kouluikäisten lasten toimintaterapiaan pääsyn kriteerit perusterveydenhuollossa. *Selvitys neljässä kunnassa. Opinnäytetyö*. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.1.2022.
- Espoo. Lasten toimintaterapian ohjeita ja harjoituksia. Ohjeita arkeen lapsen kehityksen tukemiseksi. <<https://www.espoo.fi/fi/terveys/terapia-ja-kuntoutus/lasten-toimintaterapia/lasten-toimintaterapian-ohjeita-ja-harjoituksia#section-28683>>. Viitattu 14.4.2022.
- Halonen, Anu 2019. Lasten toimintaterapian hyvät käytännöt Keski-Suomessa. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Ksshp. <<https://docplayer.fi/221091786-Lasten-toimintaterapian-hyvat-kaytannot-keski-suomessa.html>>. Viitattu 30.1.2022.
- Hautala, Tiina & Hämäläinen, Tuula & Mäkelä, Leila & Rusi-Pyykkönen, Mari 2019. *Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä*. Helsinki: Edita.
- Heinonen, Hanna & Iivonen, Esa & Korhonen, Merja & Lahtinen, Nina & Muuronen, Kaisu & Semi, Ritva & Siimes, Ulla 2016. *Lapsen oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Hirvonen, Jenni & Salo, Liisa. 2010. ”Päivähoidon toimintaterapeutti vois olla olemassa” – toimintatutkimus toimintaterapeutin työskentelystä päiväkodissa. *Opinnäytetyö*. Turun ammattikorkeakoulu, toimintaterapian koulutusohjelma.
- Huhtanen, Kristiina 2004. *Varhainen puuttuminen - erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa*. Finn Lectura.
- Hujala, Eeva & Turja, Leena 2017. *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Issuu 2021. Varhaiskasvatuksen toimintaterapeutti luo onnistumisia arjen keskelle. Lieto, Lietonen, helmikuu 2021. Kunnan tiedotuslehti asukkaille. <https://issuu.com/lietodunkunta/docs/lietonen_1_2021_saavutettava/s/11780456>. Viitattu 18.4.2022.

Kananen, Jorma 2019. Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas. Avain opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittamiseen. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Karila, Kirsti & Nummenmaa Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Helsinki: WSOY.

Kela 2022. Vaativa lääkinällinen kuntoutus 23.2.2022. <<https://www.kela.fi/documents/10192/3239622/Vaativa%20%C3%A4%C3%A4kinn%C3%A4llinen%20kuntoutus.pdf>>. Viitattu 3.4.2022.

Kuula, Arja. 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa Etiikkaa ihmistieteille. Toim. Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lapsen oikeudet. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Artikla 23. <<https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuuudessaan/#2-artikla>>. Viitattu 1.12.2021.

Kuypers, Leah 2021. A social emotional learning framework & pathway to regulation. The Zones of Regulation. <<https://zonesofregulation.com/index.html>>. Viitattu 27.3.2022.

Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL. Lasten ja Nuorten kuntoutussäätiö. Toimintaterapia. <<https://www.lastenkuntoutus.net/perheille/terapiapalvelut>>. Viitattu 26.11.2021.

O' Brien, Jane Clifford & Kuhaneck, Heather 2020. Case-Smith's Occupational Therapy for Children and Adolescents. Eight edition. Elsevier.

Opetuslautakunta 2019. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. Vantaan kaupunki. Siivistystoimi, varhaiskasvatus. <https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/146338_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf>. Viitattu 16.11.2021.

Parikka, Jaana & Halonen-Malliarakis, Niina & Puustjärvi, Anita 2020. Vaikeudesta voimaksi. Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Otava: Helsinki.

Pierce Doris. E. 2003. Occupation by Design. Building Therapeutic Power. Philadelphia F. A. Davis Company.

Rodger, Sylvia & Ziviani, Jenny 2006. Occupational Therapy with children. John Wiley and Sons Ltd. United Kingdom.

Saarinen, Saara & Suihkonen, Tuire 2019. eOppiva. Työpajan onnistuminen edellyttää sitoutumista ja toisten kunnioittamista. <<https://www.eoppiva.fi/tyopajan-onnistuminen-edellyttaa-sitoutumista-ja-toisten-kunnioittamista/>>. Viitattu 26.11.2021.

Sipari, Salla 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Jyväskylän Yliopisto. <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/18788>>. Viitattu 3.4.2022.

Sivonen, Hanne-Riikka 2013. Lastentarhanopettajien ja erityislastentarhanopettajien kokemuksia yhteistyöstä toimintaterapeuttien kanssa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry. Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet. <<https://wiki.metropolia.fi/download/attachments/149655596/TTn%20Ammattieettisetohjeet-1.pdf?version=2&modificationDate=1622025288000&api=v2>>. Viitattu 1.12.2021.

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry:n jäsenlehti 2021. Merkityksellistä työtä lasten kanssa. 2021 (1). Toimintaterapeuttiyrittäjä Heta Riikosen haastattelu.

Toimintakeidas 2022. Lasten kynätaidot ja niiden kehittäminen. <<https://www.toimintakeidas.fi/blogi/lasten-kynataidot-ja-niiden-kehittaminen/>>. Viitattu 27.3.2022.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. <https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Viitattu 20.11.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. <https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf>. Viitattu 25.11.2021.

Vantaan kaupunki 2015. Lasten toimintaterapia. <http://www.vanda.fi/instance/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/118543_lasten_toimintaterapia_2015_net.pdf>. Viitattu 22.11.2021.

Vantaa.fi 2022. Kehittäjätoimintaterapeutit perhekeskustoimintamallin jalkautuvia palveluita pilotoimassa. Uutinen 16.3.2022. <<https://www.vantaa.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/kehittajatoimintaterapeutit-perhekeskustoimintamallin-jalkautuvia-palveluita-pilotoimassa>>. Viitattu 27.3.2022.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540#L2P7>>. Viitattu 22.11.2021.

Vilka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä, e-kirja. PS-kustannus.

Vilén, Marika & Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli, & Vihunen, Riitta & Vartiainen, Jari. Lapsuus erityinen elämänvaihe 2013. Sanoma Pro.

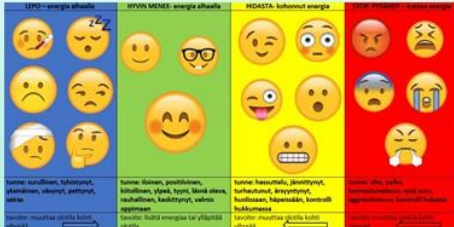
Liite 1. Juliste: Lapsen tunteiden matkassa

Lapsen tunteiden matkassa

Zones of Regulation -menetelmä

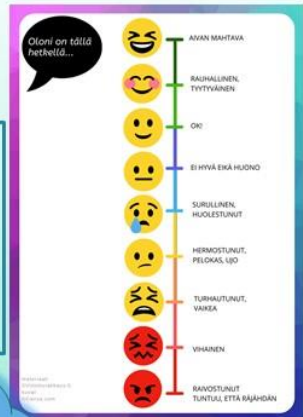

Tunne- ja itsesäätelytaidot

Lapsen tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksessä tärkeää on aikuisen antama malli, tuki ja ohjaus. Aikuisen kanssa voidaan miettiä keinoja, jotka auttavat lasta rauhoittumaan.

- Rauhallinen tila ja aika
- Aistien rauhoittaminen
- Hengittämisharjoitukset
- Mielekäs tekeminen

**Kuuntele
Sanoita
Kannusta
Säättele**

- Tunne ja itsesäätelytaitojen vahvistamiseen.
- Tavoitteena: lapsi oppii tiedostamaan omia tunnereaktioita ja oppii eri keinojen avulla rauhoittamaan itseään. Ensin muiden ihmisten havainnointia, jonka jälkeen lapsen omien tunnereaktioiden tunnistamista.
- Menetelmän käyttöön ottamiseksi suositellaan koulutuksen käymistä.
- Voidaan käyttää yksilö tai ryhmämenetelmänä.

Lähteet ja lisätietoa: <https://zonesofregulation.com/index.html>
<https://toimintaakatemia.fi/zones-of-regulation-koulutus-ammattilaisille/>

Lisää keinoja tunne- ja itsesäätelyn tueksi:

- Hyppiminen
- Ravistelu
- Seinän työntäminen
- Halaus ja kosketus
- Musiikin/äänikirjan kuuntelu
- Äänien tuottaminen suulla
- Kuvien katselu
- Mielikuvaharjoittelu
- Lelujen/tavaroiden/ korujen näpertely

Miltä sinusta tuntuu? Kuinka voimakas tunne on? Mitä tarvitsisit nyt?

"Iloiselta, olen valmis oppimaan!"

Lähteet ja hyödyllisiä nettisivuja:

- <https://www.varinautit.fi/tunnetaidot/>
- <https://viitotturakkaus.fi/tuote-osasto/tulostettavat-materiaalit/tunteiden-tunnistaminen-lapset/tunnetaidot/>
- <https://www.tunnetaitojalapselle.fi>
- <https://erityisvoimia.fi/kuormituksen-vahentamisen-keinot/nain-autat-lasta-itsesaatelyyn/>

Liite 2. Juliste: Lapsen aistien polulla

Kokoa lapselle, jolla on haasteita aistisäätelyssä selviytymispaketti, jossa on erilaisia apuvälineitä haastaviin tilanteisiin. Kokoa tavarat johonkin kassiin, mikä on helppo ottaa mukaan.

Esimerkkisältö:

- Kuulosuojaimet
- Aurinkolasit
- Aistileluja
- Aistitiimalasi
- Hierontapallo
- Pop it -kuplapeli

Terapiavälineet, joita voi itse tehdä:

- Aistilaatikko, täytä hiekalla tai makaroneilla ja laatikkoon voi laittaa erilaisia esineitä, joita lapsi tunustelee silmät kiinni.
- Tuntokirja, jonka ei tarvitse olla iso vaan sellainen mikä on helppo ottaa mukaan. Sivuilla voi olla eri materiaaleja (huopa, hiekkaperi, höyheniä, kankaita), joita lapsi voi tunnustella.

Keinoja arjen tilanteisiin

Tarjota lapselle siirtymätilanteissa tuntoaistimuksia, esim. painava reppu selkään tarjoamaan syväpainetunnon aistimuksia tai jokin lelu mitä voi puristella.

Punnerrusliike: lapsi työskentelee vastusta vastaan ja saa syväntuntoaistimuksia. Lapsi voi punnertaa seinää vasten, johon on laitettu käden kuvat.

Lähteet ja hyödyllisiä materiaaleja:

- Ayres Jean A. 2008. Aistimusten aallokossa: Sensorisen integraation häiriö ja terapia. PS-Kustannus.
- Kranowitz, C.S. 2003. Tahatonta tohellusta: Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Yack, Ellen & Sutton, Shirley & Aquilla, Paula 2001. Leikki linkkinä lapseen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin. Juva: WS Bookwell Oy.

Lapsen aistien polulla

Huomioi visuaaliset ärsykkeet, kuten kirkkaat värit ja valaistus. Lapsen voi olla vaikea kiinnittää huomiota toimintaansa, jos taustalla on liikaa ärsykeitä.

Lapsi voi reagoida erilaisiin ääniin mihin muut lapset eivät reagoi, esim. kellon tikitys tai kovaääninen porakone. Aistiiherkkä lapsi on yleensä meluherkkä, jolloin ympäristön melu häiritsee.

Hajuärsykkeet, liiat hajusteet voivat aiheuttaa aistiherkän lapsen reagoinnin.

Makuuärsykkeiden osalta lapsi saattaa vastustaa tiettyjä ruoan koostumuksia ja lämpötiloja. Lapsi saattaa kakistella syödessä.

Lapsen tunto- eli kosketusaisti voi olla hyvin herkkä. Vaatteiden tietyt materiaalit ja pesulaput voivat häiritä.

Liite 3. Julisteiden lähdeluettelo

Ayres, Jean A. 2008. Aistimusten aallokossa: Sensorisen integraation häiriö ja terapia. PS-Kustannus.

Erityisvoimia.fi. Näin autat lasta itsesäätelyyn. <<https://erityisvoimia.fi/kuormituksen-va-hentamisen-keinot/nain-autat-lasta-itsesaatelyyn/>>. Viitattu 17.4.2022.

Kranowitz, C.S. 2003. Tahatonta tohellusta: Sensorisen integraation häiriö lapsen arki-elämässä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Tunnetaitoja lapselle. Opi elämän tärkeimpiä taitoja – tunnetaitoja. <<https://www.tunnetaitojalapselle.fi/>>. Viitattu 17.4.2022.

Viitottu rakkaus 2021. Tunnetaidot. <<https://viitotturakkaus.fi/tuote-osasto/tulostettavat-materiaalit/tunteiden-tunnistaminen-lapset/tunnetaidot/>>. Viitattu 17.4.2022.

Väriautit. Tunne- ja vuorovaikutustaidot. <<https://www.varinautit.fi/tunnetaidot/>>. Viitattu 17.4.2022.

Yack, Ellen & Sutton, Shirley & Aquilla, Paula 2001. Leikki linkkinä lapsen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin. Juva: WS Bookwell Oy.